

UNIVERZITA KARLOVA

Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

**Faktory ovlivňující vznik chudoby a sociálního
vyloučení u vícečetných rodin**

Factors influencing poverty and social exclusion for large families

Vedoucí práce:

Mgr. Tereza Palánová

Vypracovala:

Veronika Bradáčová

Praha 2017

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucí mé práce paní Mgr. Tereze Palánové, za cenné rady a vedení při zpracování. Dále také děkuji všem rodinám, které si na mě udělali čas a pomohli mi tak vytvořit tuto práci.

Čestné prohlášení autora:

„Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a použila literárních pramenů a informací, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů informací.“

V Praze dne:

Podpis:

Obsah

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Rodina.....	8
1.1. Definice rodiny.....	8
1.2. Typy rodin.....	9
1.3. Funkce rodiny	10
1.3.1. Biologicko-reprodukční funkce.....	11
1.3.2. Materiální či ekonomická.....	12
1.3.3. Výchovná či socializační	12
1.3.4. Emocionální funkce	13
1.4. Funkční rodina	13
1.5. Vícedětná rodina.....	14
1.6. Vliv náboženství na počet dětí v rodině	15
1.7. Podoba rodiny v moderní společnosti.....	16
2. Chudoba	18
2.1. Definice chudoby	18
2.2. Dělení chudoby	19
2.2.1. Absolutní chudoba.....	19
2.2.2. Relativní chudoba	19
2.2.3. Subjektivní chudoba	20
2.3. Příčiny chudoby.....	20
2.4. Situace v ČR	21
2.5. Přístupy k chudobě.....	22
2.6. Deprivace jako důsledek chudoby.....	22
2.6.1. Deprivace – materiální.....	22
2.6.2. Deprivace – sociální	23
3. Sociální vyloučení	23
3.1. Definice pojmu.....	23
3.2. Příčiny sociálního vyloučení.....	24
3.3. Situace v ČR	25
3.4. Chudoba vs. sociální vyloučení	26
3.5. Specifikace sociálně vyloučených lokalit, dle Agentury pro sociální začleňování	26

4. Prevence vzniku faktorů ohrožující funkčnost rodiny	27
4.1. Primární prevence.....	27
4.2. Systém sociálních dávek pro rodiny.....	28
4.3. Systém dávek pro jedince v nouzi	28
4.3.1. Dávky v hmotné nouzi	28
4.3.2. Životní minimum	29
4.3.3. Existenční minimum	30
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
5. Výzkumná metoda.....	31
6. Výzkumný cíl	32
7. Charakteristika respondentů	33
8. Kazuistiky	33
8.1. Rodina A	33
8.2. Rodina B	36
8.3. Rodina C	39
8.4. Rodina D	41
9. Interpretace výsledků	44
DISKUZE	47
Závěr.....	48
Summary	50
Zdroje	51
Knižní zdroje	51
Internetové zdroje.....	52
Legislativa.....	53
Seznam zkratk.....	54
Seznam tabulek	55

Anotace

V následujících řádkách se přiblížíme tématu vícečetných rodin. O tom, jak je to s pojetím chudoby a sociálního vyloučením těchto rodin a je-li pravidlo, že čím více dětí, tím horší finanční zabezpečení a sociální postavení. Pokouší se přiblížit stěžejní témata práce, jako jsou moderní rodina, chudoba a sociální vyloučení. V praktické části je použit kvalitativní výzkum metodou rozhovoru s rodinami. Byl zaměřen především na to, zda obecně stanovené faktory, vedoucí ke vzniku této problematiky, platí i u věřících vícečetných rodin.

Klíčová slova: rodina, vícečetná rodina, chudoba, relativní chudoba, sociální vyloučení

Annotation

In this following lines you can learn more about large families. More about poverty, social exclusion and about how society see these problems. Is it right to think – more children in families means worse economics situations and social status for families? In practical part is used quality research by interview method with families. Research was focused how factors leading to this problems affect to large families believers.

Keywords: family, large family, poverty, relative poverty, social exclusion

Úvod

„Zdárná rodina je ten nejkrásnější dar Boží. Já bych ji přirovnala k naladěné lyře: každá struna jiný tón, a přece vspolku nejčistší souhlas.“

B. Němcová

Rodinná politika je jedno z aktuálních témat společenského dění. Rodiny jsou základem státu a společnosti vůbec, je tedy potřeba o tento „základ“ náležitě pečovat. Jsou dnešní rodiny náležitě zabezpečeny a mají v našem státu opravdu oporu? Jedny z hlavních otázek, na které se neustále snažíme najít odpověď a s tím zjištěním pracovat.

Jak si v České republice vedou rodiny, které mají 3 a více dětí? V této práci se budu zajímat hlavně o to, co rodiny vede k tomu mít více dětí a jak vnímají svou situaci ekonomickou i tu společenskou. Práce je rozdělena na dvě části – na teoretickou a praktickou. V teoretické části si budu hrát s hlavními pojmy, spojenými s touto problematikou a snažit se je vhodným způsobem vysvětlit. Co chápeme pod pojmem rodina, jak se vyznačuje sociální vyloučení a příčiny vedoucí k tomuto jevu, jaké formy chudoby mohou rodiny potkat nebo jak stát pomáhá rodinám v rámci sociální zabezpečení. Na tyto témata se v této části zaměřím nejvíce. Hlavním cílem této práce je ověřit teorii obecně stanovených faktorů, vedoucí ke vzniku této problematiky u rodin, které jsou věřící. Speciálně na rodiny hlásící se k římskokatolické církvi. Pro naplnění cíle jsem použila metodu rozhovoru s reálným vzorkem rodin. Z výsledků by se dalo zjistit, jaká je motivace manželů k tomu, založit si velkou rodinu, jaká je jejich soudržnost a jak velkou roli v jejich životě hrají finance. To mě ve spojitosti s vícedětnou rodinou zajímají nejvíce. Zaměřila jsem se na společné rysy těchto rodin, jestli je to především o té víře nebo je-li to shluk více faktorů, které takové rozhodnutí ovlivňují.

Často slýchám názory, že je v dnešní době velice obtížné založit si, byť jen menší rodinu z důvodu nedostatečného finančního zajištění či možnosti bez problému se vrátit na trh práce. Z těchto důvodů páry či manželé odmítají zakládat rodiny a raději se zaměřují na kariéru a její růst. V čem jsou věřící rodiny jiné?

I. Teoretická část

Jak jsem již uvedla v úvodu své práce, v této části se zaměřím na charakteristiku jednotlivých pojmů a uvedení do dané problematiky. Chudobou a sociálním vyloučením je ohroženo stále více osob a mezi něž se řadí i rodiny s dětmi. Úkolem sociální politiky je místně proti těmto problémům bojovat. A pro nás sociální pracovníky je jedním z hlavních úkolů práce s touto cílovou skupinou, pomoci ohroženým rodinám najít fungující řešení, které jim pomůže se lépe v systému orientovat.

1. Rodina

1.1. Definice rodiny

Rodina představuje základní jednotku společnosti, jejíž fungování je podmínkou soudržnosti a rozvoje celé společnosti.

Jednoznačně definovat rodinu je podle Národní zprávy o rodině (2004) velice obtížné. Definice se může lišit dle oboru, pro který pojem charakterizujeme a dle společnosti, kde se nacházíme. Jinak se rodina definuje ze sociologického hlediska a jinak zase z psychologického. Lze se tedy zaměřit spíše na jednotlivá hlediska a varianty možné definice dle jednotlivých oborů. V nejširším pojetí je rodina chápána jako soužití minimálně dvou generací tj. rodiče a dítě/děti. Dále je to sociální celek, který je na základě příbuzenské vazby.

Matoušek (2013) tvrdí, že před časem byla rodina definována jako svazek, který byl uznán společenskou autoritou, kterou byl v té době stát či církev, a také pouty pokrevního příbuzenství mezi rodiči a dětmi. V současnosti je výraz rodina náhradou spíše pro výraz – rodinné soužití blízkých lidí. Rodina je také daleko méně stabilní a křehká oproti dřívějším podobám. Tato nesoudržnost je jednou z příčin vzniku chudoby či ztráty bydlení. Jednotlivci jsou více závislí na podpoře státu a jiných zdrojích, než aby našli oporu v rodině.

Rodina je instituce, kterou formuje civilizace, kultura i společnost. Tradiční slogan, že rodina je základem společnosti, má v každé společnosti jiný význam. Ve všech známých společnostech je rodina hlavním činitelem socializace čili tvorby společnosti z nedospělých jedinců. (Matoušek, 2010) Můžeme tedy říct, že společnost bez dětí je společnost bez budoucnosti.

Pojem rodina lze definovat také takto - jméno jedince vyjadřuje to, jakým je členem, té které rodiny, jež spojuje společné příjmení. Avšak tento způsob předávání rodinné tradice slábne, naše společnost v posledních dvou století nadřadila jedince nad rodinu. Lze tak rodinu dnes označit jako rizikovou, nestabilní a křehkou. (Matoušek, 2010)

Matoušek (2010) také tvrdí, že vlivem vývoje současné společnosti není rodina jednoznačně definovatelná. Dodnes používané definice opírající se o příbuzenství, které vznikne sňatkem nebo narozením vlastních dětí, jsou již příliš úzké. Můžeme ale také mluvit o rodinném soužití. Jádrem takového soužití je pak citová vazba mezi nimi. V zemích naší civilizace existuje mnoho forem rodinného soužití zahrnující všechny myslitelné kombinace biologického příbuzenství, legalizovaných i nelegalizovaných vztahů mezi dospělými i mezi dospělými a dětmi či mezi samotnými dětmi.

1.2. Typy rodin

Typy rodin nebo také podoby rodin v současnosti. Máme několik forem, jak lze rodinu chápat, nebo jak spolu mohou rodiče/rodič s dítětem žít.

Nezákladnější je rodina **úplná**, je zde zastoupení otce, matky a dítěte. V této podobě má rodina veškeré předpoklady naplnit potřeby dětí i rodičů a zároveň tak splňovat charakteristiku zdravé rodiny, o které se více dozvíme v následující kapitole. Ani úplná rodina však nezaručuje, že se zde nemohou vyskytovat patologie rodinných vztahů. V úplně rodině, kde nejsou zastoupeny všechny znaky fungující rodiny, lze dále dělit na: **problémovou, dysfunkční a afunkční**. (Boková, 2011).

V **problémové** rodině je patrné poškození jedné nebo více funkcí. Stabilitu rodiny však výrazně neovlivňují a rodina je ve většině případů sama schopna, ten problém vyřešit. Popř. s jednorázovou či občasnou pomocí s venčí. U **dysfunkční** rodiny jsou taktéž poškozeny její základní funkce, a to v takové míře, že je již nutná pomoc zvenčí a pokusit se o tzv. sanaci rodiny. Neboť rodina vykazuje známky, které směřují k možné nápravě, těch kterých funkcí. A posledním typem je rodina **afunkční**. Jde o výrazné narušení funkcí v rodině a dítěti škodí. Jde o krajní případ, kdy je nutné odebrání dítěte z rodiny a zjistit náhradní rodinnou péči. (Dunovský, 1986)

Dalším typem rodiny je **partnerská**. Dnes je čím dál více populárnější tento typ, a narůstá počet dětí narozených v nesezdaných partnerských vztazích. V základě splňuje znaky úplné

rodiny, jen rodiče nepotřebují svůj vztah stvrdit manželským slibem. Otázka je, nakolik v dnešní době společnost tento typ rodinného soužití vnímá jako „opravdovou“ rodinu. Dítě se v takové rodině může cítit nejisté a stresované, z důvodu nejistého svazku rodičů. Nebo naopak svobodně s neomezenými možnostmi rozhodování. V rodině působí jistá volnost, otázkou zůstává, zda je pro správný vývoj dítěte vhodná pro budoucí utváření vztahů. (Boková, 2011)

Boková (2011) dále uvádí, že vzhledem k míře rozvodovosti v těchto časech, řadíme mezi typy rodin také rodinu **neúplnou**. Vystupuje zde jeden z rodičů a dítě/děti. Tento jev je stále častější. Děti v těchto rodinách mají menší pravděpodobnost, že zažijí partnerský vztah jako vzor pro utváření svých budoucích partnerských vztahů. Dalším rizikem v neúplných rodinách je přenášení kompetencí chybějícího rodiče na dítě. Tím dítě přichází o dětství a stává se předčasně dospělým.

Jako poslední možné dělení Boková (2011) uvádí rodinu **doplňenou**. Jde o jisté spojení rodin neúplných či příchod nového partnera, který zastává rodičovskou pozici. Velkým rizikem se zde stává nastavení pravidel domácnosti. Kdy je těžké najít soulad a kompromis, protože každý z partnerů do vztahu vstupuje s jistými zkušenostmi a představami výchovného stylu „svých“ dětí. V rodině v důsledku toho panuje napětí a nedorozumění. *„Mělo by platit, že původní rodič s rodinou nežijící, zůstává rodičem (ať již funkčním, či nefunkčním) a odmítnutí jeho existenci může znamenat vnitřní zmatek dítěte.“*¹ To platí především u rodiny rozpadlých rozvodem. Vstupuje-li do rodiny „nový rodič“ s „novým dítětem“ může vzniknout žárlivost, přeměňování pozornosti obou rodičů apod. Správné fungování doplněných rodin záleží na vyzrálosti partnerů a nastavených hranicích a formách péče o děti.

1.3. Funkce rodiny

Každá společnost má svůj model „dokonalé“ rodiny, který je vyžadován. Tak můžeme chápat obecně stanovené funkce rodiny.

Až do 18. století byla rodina samozřejmostí. Své členy zajišťovala ekonomicky, poskytovala jim vzdělání, péči v nemoci i ve stáří. Neženatí muži a neprovdané ženy žili

¹ BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*, str. 32

v rodinách jako strýčkové a tety. Kdo v rodině nežil, měl velmi blízko k postavení na okraji společnosti. (Matoušek, Pazlarová, 2010)

Funkční rodina by měla splňovat základní funkce, které jsou biologicko-reprodukční, ekonomická, neméně důležitá emocionální a socializačně výchovná. Mezi hlavní kompetence, nutné k řádnému plnění funkci rodiny, patří: zajištění určité úrovně příjmů, hospodařit s nimi, zajistit si odpovídající bydlení a udržovat ho ve stavu odpovídajícím potřebám členům rodiny. Schopnost komunikace a řešení konfliktů v rodině, je pro zdravé vztahy v rodině nezbytné, stejně jako koordinovat kontakty s širší rodinou a utvářet si pozitivní sociální okolí. Zejména ve výchově dětí je rodina nezastupitelnou institucí. Nepříznivé účinky ústavní výchovy: psychická deprivace, ve všech sledovaných znacích sociálního fungování vykazují horší výsledky. Z toho plyne, že máme děti vnímat a respektovat jejich potřeby - brát je takové jaké jsou, určovat pravidla a zajímat se o aktivity dětí. (Matoušek 2013)

1.3.1. Biologicko-reprodukční funkce

V procesu historického vývoje překonala tato funkce, tak jako všechny ostatní, velké změny. Děti mají pro rodinu velký citový význam a vysokou hodnotu. V našich podmínkách se jich rodí jen tolik, kolik rodina vzhledem ke svým hodnotám, cílům a očekávání m pokládá za přiměřené.²

Někteří sociologové v naplnění sexuálního (biologického) a rodičovského instinktu spatřují spolu s libými pocity, podstatu existence rodiny vůbec. (Střelec, 1978)

V dnešní době výrazně klesá porodnost. Přibývá mladých lidí, které dítě nechtějí nebo je pro ně přítěží a brzdou v kariérním růstu. Roste ovšem i počet lidí, který vlivem dnešního stresujícího období dětí mít nemohou. (Šulová 2011)

² Online dokument: *Postavení rodiny ve společnosti, hlavní funkce rodiny* – viz internetové zdroje - /cit.:8.3.2017/, str. 1

1.3.2. Materiální či ekonomická

Tato funkce se vztahuje na všechny členy rodiny, nikoliv jen na dítě. Dříve byla důležitá především výrobní složka rodiny.

„Nyní je rodina ve své podstatě především spotřební jednotkou, ačkoliv určité prvky výroby si dnešní rodina stále udržuje (např. úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které jsou v domácnosti nutné). Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní.“³

Členům rodiny má tedy poskytovat životní jistoty. Langmeier a Krejčířová (2006) nazývají tuto funkci hospodářskou a uvádějí, že v dnešní společnosti je značně oslabena.

1.3.3. Výchovná či socializační

Rodina je pro dítě primární skupinou, ve které získává sociální návyky. Učí se orientovat ve společnosti a formou nápodoby si utváří základ pro společenský život. Rodiče mají být dítěti vzorem, je jim svěřena výchova dítěte. Na základě zákona společnost dbá o správné zacházení s dítětem a nabádá k plnění povinností, jak dětí, tak rodičů. Tato funkce tedy představuje celkovou péči o děti. *„Je velice podstatnou a jen obtížně nahraditelnou, i když v ČR v nedávné době panoval názor, že právě tato funkce bude snadno nahraditelná vlivem kolektivu, působením výchovných institucí, růstem významu skupiny vrstevníků. Zdá se však, že specifická dynamika probíhající v rodině, tvoří zcela jedinečné prostředí pro formování postojů vlastního Já, koncepci vlastního života.“⁴*

Dle Matějčka (1992) rodinu charakterizuje hlavně trávení volného času rodičů a dětí společně. Je to základ pro učení a vzdělání, které můžeme označit jako „školu života“, tzn. učení se nápodobou a identifikací, přijímání vzorů, společnou činností.

V rodině dochází k určité regulaci chování vybočujícího z normy (př. nadměrné užívání drog, sociální patologie). Není-li fungující a přijatelné rodinné zázemí, bývá u jedinců zpozorováno určité nežádoucí chování, které vybočuje ze společností stanovené normy. (Šulová, 2011)

³ Dunovský, *Sociální Pediatrie*, str. 93

⁴ Šulová, L.: *Člověk v rodině v: VÝROST*, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I.*, str. 327

1.3.4. Emocionální funkce

Pocit bezpečí a sounáležitosti je pro správný vývoj dítěte nesmírně důležitý. Taktéž pocit být milován a přijímán. Rodina by měla být jistým přístavem dítěte, jistotou a oporou. Emocionální funkce učí zvládat stresové situace, řešit konflikty, navazovat nové vztahy a kontakty.

Podle Šulové (1998) rodina poskytuje potřebné zázemí, přijímání člověka takový, jaký je, podporuje, pomáhá, navozuje pocit uvolnění a klidu, členové mezi sebou sdílí zážitky, mají společnou historii, rituály, navzájem se znají, důvěřují si, společně plánují. Celkově se ve zdravé rodině vyskytuje pocit určité jistoty a něčeho trvalého, což je pro všechny velice důležité. Toto vše zdravá rodina splňuje.

1.4. Funkční rodina

Jak se pozná funkční rodina? Existuje v naší společnosti nějaký ideální model? Funkční rodinu můžeme chápat jako rodinu zdravou. Tedy to znamená, že rodina disponuje fungujícími vztahy, je soudržná, poskytuje svým členům pocit sounáležitosti a bezpečí, je oporou a podporuje správný/zdravý vývoj dětí. Tj. formuje jeho osobnost, vychovává, podporuje zdravé sebevědomí a pohyb ve společnosti, komunikaci, řešení problémů.

Matoušek (1997, s.133-134) popisuje ideál funkční rodiny:

„Členové rodiny na sebe berou ohledy a respektují se. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou aliancí mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv nedokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti. Jedinečnost jednotlivců je hodnocena pozitivně. V rodině existuje rovnováha mezi potřebou soukromí a potřebou sdílení. Snad nejpodstatnější je ve funkčních rodinách vědomí nutnosti kooperovat, vnímání potřeb členů rodiny a vyhýbání se negativnímu nálepkování.“

WHO a UNICEF věnující se funkčnosti rodiny, zdravou rodinu definuje jako rodinu, kde funguje soudržnost a spolupráce mezi všemi členy navzájem, jsou zde vytvořeny emočně pozitivní vztahy, umožňující vzájemné poskytování opory, je používána otevřená, upřímná a srozumitelná komunikace a existuje vzájemný respekt všech členů rodiny. Ve zdravé rodině dochází k proměnlivé dělbě rolí, respektující zralost i zájmy jednotlivých členů. Dynamika vztahů ve zdravé rodině odráží vývoj jednotlivců, především dětí, a projevuje se změnami rolí

i postojů všech jejích členů. Zdravá rodina má schopnost překonávat zátěžové situace a má oporu v širším sociálním zázemí.

Dále také můžeme použít, pro definici zdravé rodiny popis, který uvedl Skinner (in Sobotková, 2001). Ten považuje za úspěšně fungující rodinu tu, kde jsou si členové blízcí, schopni se adaptovat, zvládat změny a ztráty, určitá schopnost kooperace, komunikace, humor a radost v rodině, být si věrni – na základě osobní volby a prožitku, pozitivní a přátelský přístup při komunikaci s okolím.

1.5. Vícedětná rodina

Dle Národní koncepce rodinné politiky (2005) lze rodiny s více dětmi rozdělit do několika skupin.

První skupinu představují rodiny s nízkou ekonomickou a sociokulturní aktivitou, kdy je rodina převážně závislá na sociálních dávkách, z důvodu nedostatečné kvalifikace rodičů. Tato skupina by měla být pod dohledem sociálních pracovníků, případně i pedagogů.

Druhou skupinu tvoří rodiny, kdy jsou oba rodiče kvalifikovaní a dostatečně ekonomicky aktivní, s původním plánem mít dvě až tři děti, avšak z určitých důvodů se překročí plánovaný počet dětí (př. dvojčata, trojčata). Jsou tak více závislí na podpoře okolí, a to nejen po finanční stránce, ale i při zajišťování výchovy a vzdělání (zařízení pro předškolní děti,...), aby bylo možné sladit rodičovskou i pracovní oblast života.

Třetí skupinou jsou pak manželské páry, jejichž záměrem je přivádět na svět větší počet dětí, s tím, že jsou manželské role rozdělené a žena se výhradně stará o domácnost, a muž je živitelem. Tato skupina se snaží být finančně soběstačná.

Čtvrtá skupina jsou rodiny, které přijímají děti do adopce či pěstounské péče. Ať už děti partnerů z předchozího vztahu nebo děti z ústavů. Jsou úzce spojeny se sociálními pracovníky. Velkou roli zde hrají dávky pěstounské péče, popř. sirotčí důchod nebo alimentární povinnost.

Právě rodiny se třemi a více dětmi, patří k typům rodiny ohrožených chudobou. Jsou totiž vystaveny zvýšeným nákladům, a to na bydlení, studium, volnočasové aktivity dětí a doprava, popř. osobní dopravní prostředek. Je tomu tak, u tohoto typu rodin, z důvodu sníženého počtu ekonomicky aktivních členů. Většinou je jeden z rodičů (nejčastěji matka) nezaměstnaný, kvůli péči a výchově o potomky. To má za následek omezený příjem rodiny. Avšak podpora

těchto rodin by neměla být pouze finanční, ale měl by se klást důraz na komplexnost podpory. Protože chudoba nepřináší jenom materiální strádání, nese s sebou také omezené možnosti v oblasti vzdělání, mimoškolních aktivit, což může vést až k sociálnímu vyloučení. Které má negativní dopady na rozvoj dítěte, stavby hodnot a životních postojů. (Národní koncepce rodinné politiky, 2005)

Dobiášová (2012) ve své prezentaci uvádí, že ženy hlásící se k některému náboženskému vyznání mají zpravidla ve všech věkových skupinách počet dětí vyšší než ženy bez vyznání.

1.6. Vliv náboženství na počet dětí v rodině

Údaje o náboženské víře kombinované s rodinným stavem, i přes klesající rozdíly mezi těmito faktory stále dokazují, že vliv náboženství na rodinný stav přetrvává. Nejvýznamnější rozdíly byly u podílu ženatých a vdaných (resp. svobodných). Věřící zůstávají méně často svobodnými; v případě partnerských soužití častěji vztah institucionalizují a jejich manželství bývají stabilnější. Zjednodušeně se dá říci, že tak adekvátně respektují důraz na postavení rodiny a manželství v křesťanském náboženském učení. Přitom není podstatný rozdíl mezi muži a ženami. V celkové populaci bylo 42% věřících obyvatel, podíl ženatých a vdaných věřících činil 49 %, svobodných bylo mezi věřícími 30 %, kdežto v obyvatelstvu celkem bylo 40 % svobodných.⁵

Náboženská víra tradičně ovlivňuje i počet dětí, které ženy během svého života porodí. I když tato kauzalita postupně slábne, (v případě Církve římskokatolické by např. musela být porodnost u věřících žen výrazně vyšší, než jak ukazují čísla), stále platí. Na druhé straně věřící ženy mají ve větší míře vyšší počet dětí. Tři a více dětí má pětina věřících žen, ale zhruba jen jedna desetina žen bez náboženské víry. U žen, které přiznaly příslušnost k Církvi římskokatolické se tento podíl blíží čtvrtině z nich. Jinak řečeno - u věřících žen a zejména u žen katolického vyznání je podstatně méně bezdětných žen a žen s jedním dítětem a naopak více žen s větším počtem dětí. Orientaci na větší počet dětí v rodině lze vysledovat i u některých jiných církví, např. Církev živého boha, u které je podíl žen se třemi a čtyřmi dětmi více než čtvrtinový. Vicedětné rodiny mají rovněž ženy hlásící se k Církvi adventistů

⁵ Online dokument: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011, viz internetové zdroje, /cit.10.4.2017/, str. 2

sedmého dne a Apoštolské církve. Tyto církve jsou ale početně málo zastoupené, což zjištěné hodnoty výrazně relativizuje.⁶

Tabulka 1 - Ženy 15leté a starší podle počtu živě narozených dětí a víry k 26.3.2011

	Ženy celkem	Počet živě narozených dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
Ženy celkem	4 601 815	998 012 (21,7%)	832 605 (18,1%)	1 877 779 (40,8%)	547 754 (11,9%)	114 856 (2,5%)	48 719 (1,1%)
Věřící ženy celkem	1 112 124	211 640 (19%)	188 374 (16,9)	471 667 (42,4%)	167 820 (15,1%)	38 936 (3,5%)	16 596 (1,5%)
z toho Církev římsko-katolická	559 043	93 653 (16,8%)	83 529 (14,9%)	243 309 (43,5%)	97 206 (17,4%)	23 523 (4,2%)	9 984 (1,8%)

Zdroj: ČSÚ

1.7. Podoba rodiny v moderní společnosti

Podoba rodiny se neustále mění. Jinak vypadal obraz rodiny v 19. století a jinak ji vidíme dnes. Touto kapitolou spíše shrnuji to, co jsem již v předchozích kapitolách nařkl nebo popsala, avšak zdá se mi pro tuto práci velice podstatné mít jasný obraz rodiny, která je hlavním tématem této práce. Pro snadnější orientaci v tématu zde předkládám ucelený souhrn znaků, kterými se rodina v dnešní době charakterizuje.

- Dvougenerační rodina – rodiče a děti. Vícegenerační soužití je dnes spíše výjimkou. Je to pravděpodobně způsobeno následujícím bodem:
 - Zaměřenost na jedince, který upřednostňuje své vlastní zájmy před kolektivní spoluprací, a s tím související hledání smyslu života.

⁶ Online dokument: Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011, viz internetové zdroje, /cit.10.4.2017/ str. 4

- Touha po svobodě a prostor pro „zadní vrátka“, kdy jedinec neočekává trvalost vztahu, partnerství na zkoušku s dětmi i bez dětí, úmyslná bezdětná manželství/partnerství. Výrazný vliv antikoncepce.
- Vysoká rozvodovost.
- Rodičovství v pozdějším věku, kdy partneři upřednostňují kariéru. Minimální výskyt manželství, uzavíraných v mladistvém věku, tj. krátce po dosažení plnoletosti.
- Předmanželská zkušenost v oblasti sexu, která v minulých stoletích nebyla tolerována, avšak dnes je vnímána jako pozitivní zkušenost v rozvoji intimního spojení mezi partnery, který je pro fungování vztahu důležitý. Sex je přijímán jako zdroj uspokojení bez možných vazeb na reprodukci.
- Snaha o rovnoprávnost a vliv feministických hnutí má za důsledek stírání specifičnosti mužské a ženské role.
- Zrychlené životní tempo, způsob života a nastavení hodnot výrazně ovlivňuje vztahy mezi rodiči a dětmi a mezi partnery.
- Výchovné působení rodičů je zvýšeně nahrazováno institucemi (družina, kroužky atp.) a jinými socializačními vlivy, jako je vrstevnická skupina, chůva či internet.
- Úpadek mezigeneračních vztahů, které nejsou příliš intenzivní.⁷

Dle výzkumu prováděného ČSÚ, který se zaměřoval na životní úroveň českého obyvatelstva, vyplývá následující zjištění týkající se četnosti styku s blízkými a rodinou: s rodinou a blízkými se Češi vídají stále méně. ČSÚ tvrdí, že porovnáme-li data zjištěná v roce 2006 s daty z roku 2016 zjistíme, že četnost styku s rodinou klesla z celé čtvrtiny na pouhých 14% aktivně se scházejících obyvatel. Před deseti lety své blízké každý měsíc viděli 2 z 10 obyvatel, dnes to jsou 3 z 10 obyvatel. Zvedl se i počet těch, jimž stačí kontakt pouze jednou ročně.⁸

⁷ Online dokument: Rodina v moderních společnostech - studijní opora, viz internetové zdroje, /cit.3.3.2017/

⁸ Online dokument: Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti – viz internetové zdroje, /cit.3.3.2017/

2. Chudoba

2.1. Definice chudoby

Stejně jako rodinu, lze i chudobu definovat různě. Není tedy možné stanovit jedinou přesnou definici. Poukazuji zde na ty definice, ze kterých v této práci vycházím, aby došlo k co nejpřesnějšímu pochopení mé práce.

Mareš (1996) je toho názoru, že neexistuje „správná“ či „vědecká“ definice chudoby, o níž by se dosáhlo obecného konsensu, stejně jako neexistuje jediný obecně přijatý způsob jejího měření. Měříme vždy jen určitý koncept chudoby a způsob, jímž je chudoba definována, určuje nejen, kdo je chudý, ale i její rozsah ve společnosti.

„Chudoba je sociální či kulturní koncept založený na porovnání s převládajícím kulturním standardem chápaným jako konvencí stanovené nezbytnosti života. Jednotlivé položky (předměty, služby) se stávají životními nezbytnostmi tehdy, jestliže jejich nezbytnost společnost akceptuje.“⁹

V každé společnosti je hranice chudoby stanovena jinak. Odvíjí se od životní úrovně společnosti, ve které jedinec, v našem případě rodina, žije.

„Tradičně je jako chudoba chápán stav, kdy nedostatek hmotných prostředků omezuje možnosti spotřeby, kdy nedostatek peněz neumožňuje zabezpečovat důležité, tedy základní, životní potřeby na přiměřené úrovni.“¹⁰

Dle Tomeše (2001) moderní společnost uznává, výše zmíněnou definici, ale dává mu jakousi jinou, a to kvantitativní, dimenzi. Rozděluje ji na chudobu absolutní a relativní. Více se zde zajímá o sociální důsledky chudoby.

Rada Evropy vymezila v roce 1984 chudé lidi takto: *„Jsou to lidé, kteří disponují tak malým objemem prostředků, že jsou vyloučeni ze způsobu života, který je v zemi, ve které žijí, přijatelný jako minimum.“*

V roce 1958 ve své práci "The Affluent Society" uvedl J. K. Galbraith také svou definici. Podle této definice lidé žijí v chudobě, pokud jejich příjem sice zajistí jejich přežití, avšak je výrazně nižší než je průměrný příjem ve společnosti. Pak tito lidé nemají ani to, co ostatní lidé

⁹ Online dokument: Mareš P., Konsensuální přístup k definici chudoby, viz internetové zdroje, /cit.19.2.2017/, str. 16

¹⁰ TOMEŠ, Igor. Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost, str. 152

považují za minimálně potřebné k zachování společenské přijatelnosti. Nemohou se zbavit toho, co ostatní lidé již považují za společensky nepřijatelné. Tito chudí lidé jsou pro svoji chudobu vytlačeni na okraj nebo dokonce vyloučeni ze společnosti

2.2. Dělení chudoby

V základě můžeme chápání chudoby dělit na **ABSOLUTNÍ A RELATIVNÍ**, z té můžeme rozlišovat i *objektivní a subjektivní* perspektivu chudoby.

2.2.1. Absolutní chudoba

Lze chápat jako stav, kdy nedostatek finančních prostředků znemožňuje uspokojování základních životních potřeb, a to do takové míry, kdy je život jedince významně ohrožen. Tento typ je příznačný spíše pro země tzv. třetího světa (Afrika a Latinská Amerika), kde je ekonomický vývoj na výrazně nižší úrovni, než např. ve střední Evropě. (Tomeš 2001)

Již Engel v 19. století upozornil, že s růstem příjmů nerostou výdaje na jídlo proporcionálně, ale jejich podíl na celkových výdajích s růstem příjmu klesá. Viz Engelův zákon, podle kterého jsou jako chudé označeny rodiny, jejichž příjem je menší než trojnásobek nákladů na „koš základních potravin“, jak byl sestaven podle amerických nutričních standardů pro čtyřčlennou rodinu (zaměstnaný otec, žena v domácnosti a dvě děti). Jinak řečeno, jsou to rodiny, jejichž náklady na jídlo ekvivalentní tomuto koši představují více než jednu třetinu (33 %) jejich příjmů.¹¹

2.2.2. Relativní chudoba

Popisujeme jako stav, kdy je kvalita života jedince, rodiny či sociální skupiny, na výrazně nižší úrovni, než je standardní životní úroveň v dané zemi. Hovoříme-li o chudobě v Evropě, jde především o tento typ chudoby. Stanoví-li se hranice chudoby v té které společnosti, je možné vytvořit a rozvíjet sociální programy, které mají proti takovéto problematice bojovat. Východiskem pro hodnocení hranice chudoby je analýza sociálních důsledků, kdy je výsledkem zpravidla riziko sociálního vyloučení a stav nouze. (Tomeš 2001)

¹¹ Online dokument: Sociologický časopis- Petr Mareš, Ladislav Rabušic: K měření subjektivní chudoby v české společnosti, viz internetové zdroje, /cit.:19.2.2017/, s. 4.

2.2.3. Subjektivní chudoba

Subjektivní chudoba je málo použitý koncept, který je založen na míře cítění chudoby. Lidé se cítí chudí, pokud ti kolem nich mají více než oni. Subjektivní chápání chudoby je založeno na odpovědích respondentů na otázku o minimálním příjmu, která zní „Jaký je minimální příjem, který ještě dovolí vaší rodině za daných okolností uspokojit její základní potřeby?“ Zjišťujeme během šetření. Tato odpověď závisí na řadě charakteristik domácnosti, které musejí být rovněž předmětem dotazování. Tak především, předpokládá se, že minimální příjem je funkcí skutečného příjmu rodiny a počtu členů rodiny (rozlišuje se navíc zvlášť počet dětí a počet dospělých). (Mareš 1996)

Problémem při subjektivním chápání chudoby je, že chudým se může cítit i ten, kdo jím podle objektivních kritérií není. Naopak se může označení za chudého bránit ten, kdo podle stejných objektivních kritérií chudý je. Být chudý totiž znamená v evropské a americké kultuře zaujímat společností nepřijatelný status, je tedy pochopitelné, že se někteří chudí nechtějí s takovým statutem ztotožnit, ačkoliv vykazují znaky chudoby. (Mareš 1999)

2.3. Příčiny chudoby

Mareš (1999) rozlišuje podle Kerba tyto typy ideologií chudoby:

- Chudoba jako důsledek usprádaní ekonomického a sociálního systému společnosti. V tomto pojetí je chudoba spojena především s třídním statutem. Hodnotí se zde společenská prestiž, participace na společenském životě, spotřeba a blahobyt a v neposlední řadě také příjem. Chudí jsou zejména ti bez vzdělání, bez kvalifikace a dalších dovedností, tedy vyskytují se na tzv. sekundárním trhu práce, kde výše příjmu neodpovídá standardu, nedostačuje pro uspokojení základních životních potřeb. Ovšem neplatí, že každý nezaměstnaný nebo jedinec (rodina) závislý na sociálních dávkách, musí být nutně chudý, ale je zde vysoké riziko. Je důležité se ptát, proč tomu tak je. Proč se ta která osoba, rodina nachází v takové nežádoucí situaci. Chudoba může být chápána jako nutný, ale žádoucí důsledek tržní ekonomiky, jako součást motivující k jejímu rozvoji. Může také poukazovat na určité chyby v sociálním systému dané země, které by se měli začít řešit. Nakonec zde chudoba může být viděna i jako důsledek nešťastné současné situace.

Také se může jevit jako životní smůla či nezbytná daň pokroku. Toto pojetí implikuje fatalistický postoj k chudobě.

- Chudoba jako výsledek lenosti, neprozíravosti a nestřídmosti jedinců. Jako důsledek individuálních nedostatků či amorálnosti, které lze překonat kultivací, disciplínou a novými postoji. Nedostačující rodinná výchova, nízké nároky a nevhodné rodinné prostředí i blízkého okolí, ovlivňují negativně hodnotový systém dětí. Chudoba se v takovém prostředí stává běžným a očekávaným způsobem života, lidé si zde neosvojují hodnoty, které vedou k úniku z tohoto prostředí. Vzniká tak kultura, v které se lidé naučí žít se svou chudobou, ale akceptují ji a ztotožňují se s ní, z čehož není úniku. Jsou chudými, protože se adaptovali na kulturu chudých. Hovoříme o tzv. cyklu/koloběhu chudoby.

2.4. Situace v ČR

Z průzkumu ČSÚ, který se konal v roce 2014, vyplývá, že přes milion lidí, žije pod hranicí příjmové chudoby. V ČR bylo dotázáno kolem tisíce rodin. Celkově se v této zemi vyskytuje riziko chudoby u 9-10% obyvatel. Z těchto výsledků také vyplývá, že je takto ohroženo 4% pracujících, 7% důchodců, 15% dětí do 16 let a 45% nezaměstnaných.¹²

Tabulka 2 - Hranice příjmové chudoby v ČR

Jednotlivec	10.220 Kč
Dva dospělí	15.330 Kč
Rodič s dítětem do 13 let	13.286 Kč
Rodič s dvěma dětmi nad 13 let	20.440 Kč
Rodiče s dítětem do 13 let	18.396 Kč
Rodiče s dvěma dětmi do 13 let	21.461 Kč
Rodiče s dítětem do 13 let a dvěma dětmi nad 13 let	28.615 Kč

Zdroj: ČSÚ

¹² Online dokument: Hranice příjmové chudoby v ČR, dle ČSÚ – viz internetové zdroje, /cit.:8.3.2017/

2.5. Přístupy k chudobě

Levitas (2005) definuje tři hlavní politické přístupy k problematice chudoby:

1. **redistributivní** přístup, který vychází z předpokladu, že pro boj s chudobou je klíčové odstranění příjmových nerovností a nerovností šancí;
2. **morální** přístup kultury chudoby, který vychází z předpokladu, že příčinou chudoby a sociálního vyloučení jsou morální slabost a špatné chování chudých; a
3. **sociální vyloučení**, které zdůrazňuje práci a vzdělání jako hlavní cestu vedoucí k integraci do společnosti.

2.6. Deprivace jako důsledek chudoby

Lidé, kteří se ocitají na hranici chudoby nebo již jsou zasaženi chudobou, jsou vždy nějakým způsobem zasaženi deprivací. Ať už jde o deprivaci **materiální** či **sociální**. Mareš (2004) chudobu popisuje jako multidimenzionální deprivaci, která zahrnuje tři dimenze, a to materiální, sociální a psychickou, ze kterých vychází řada dalších položek, jež jsou chápány jako důsledky chudoby. V následujících podkapitolách si charakterizujeme jednotlivé pojmy, pro lepší představu.

2.6.1. Deprivace - materiální

Při určování, zda-li je rodina či není postižena chudobou se sleduje, co si domácnost může a nemůže dovolit. Jde například o výživu (dostupnost teplého a masitého jídla za den), odívání (jsou-li schopni odívat své děti a sebe přiměřeně teplotním podmínkám), úroveň bydlení (možnost dostatečného vytápění bytu, příznivé podmínky pro spánek,...), možnost dovolit si náhlý výdaj (při rozbití pračky, pořízení nové atp.).

Šetření, které bylo prováděno Českým statistickým úřadem v roce 2001, sledovalo sociální situaci domácností, kde hlavním předmětem zkoumání bylo vlastnictví následujících předmětů: chladnička, mraznička, automatická pračka, sušička prádla, myčka nádobí, mikrovlnná trouba, barevný televizor, video, mobilní telefon, počítač, přístup na internet, osobní automobil, chata či chalupa. Tyto předměty jsou statky dlouhodobé spotřeby v domácnosti, při jejichž absenci dochází k materiální deprivaci. Při podrobnějším zkoumání se dále liší stupně, dle nutnosti pořízení si zmíněných předmětů. Od „nejluxusnějších“ předmětů po předměty nutné. (Mareš, 2004)

2.6.2. Deprivace – sociální

Sociální a psychická deprivace se jistým způsobem odvíjí od deprivace materiální. Jde o to, že lidé mají nejen materiální potřeby, ale také potřebu mezilidských kontaktů, bezpečí, jistoty, osobního rozvoje atp. Toto vše by měla splňovat rodina, určitá komunita, vzdělávací instituce i pracoviště. Např. příjmově chudé domácnosti vykazují daleko menší frekvenci telefonických kontaktů než bohatší domácnosti, za což z velké pravděpodobnosti může jít o placenou službu. Otázka je, zda by se něco změnilo, kdyby se za telefonáty nemuselo platit. Řadíme sem i možnost kulturního života, dovolené nebo volnočasové aktivity. Hlavním, primárním zdrojem této deprivace je nezaměstnanost, která postihuje nejen nezaměstnanou osobu, ale celou její domácnost. Není to ovšem spojeno pouze s ekonomickou (ne)aktivitou, ale může za to třeba i marginalizace-zaměstnaných na nevýhodných pracovních místech, kterou provází nejistota pracovního místa, nízký výdělek či nestandardní pracovní podmínky. (Mareš, 2004)

3. Sociální vyloučení

3.1. Definice pojmu

Sociální vyloučení lze chápat jako určitý proces. „Proces, kterým jsou jednotlivci i celé skupiny osob zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti jako celku.“¹³ Proces sociálního vyloučení je především důsledkem chudoby a nedostatečných příjmů. Dále je ovlivněno i jinými faktory, jako je diskriminace, nízké vzdělání nebo nepřiměřené životní podmínky. Sociálně vyloučení jedinci/skupiny nemají dostatečné možnosti v oblasti vzdělání, přítomnosti sociálních institucí či nepřítomnost sociálních sítí. Sociální vyloučení se projevuje například dlouhodobou nezaměstnaností, závislostí na sociálních dávkách, bydlení v prostorově vyloučených částech obcí (ghettech), špatný zdravotní stav, rozpad rodin či ztráta sebeúcty. Jako adaptace na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří specifické hodnoty a normy, mezi něž patří důraz na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje a bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci. (Varianty - sociální exkluze, online)

¹³ Online: Varianty - Sociální exkluze, viz internetové zdroje, /cit.:1.3.2017/

Odsouvání určitých osob a skupin na okraj společnosti (marginalizace) či mimo ni (exkluze) představovalo od nepaměti mechanismus sociální kontroly, která byla hrozbou pro heretiky, narušitele norem či nepřízpůsobivé jedince, ale i pro cizince zpochybňující obecnou platnost hodnot, norem a sociálních institucí dané skupiny, tedy státu. Vedle zajišťování konformity členů určité kolektivity sloužila sociální exkluze konkrétní společnosti i jako nástroj posilování sdílené identity, vnitřní soudržnosti a integrity. (Mareš, Sirovátka 2008)

Analýza sociálně vyloučených lokalit (2015) uvádí, že základním indikátorem sociálního vyloučení může být souhrn následujících faktorů, které výrazně omezují možnosti jedince (rodiny) vést aktivní společenský život:

- a) přístup na otevřený trh práce
- b) přístup k veřejným službám (vzdělání i sociální služby)
- c) kontakt se sociálním okolím
- d) řešení osobních krizí
- e) politická participace (omezené schopnosti či dovednosti, využívat těchto možností)
- f) etnicita

Definice sociálního vyloučení dle slovníku pojmů MPSV zní: *„Sociální vyloučení je situace, kdy se osoba ocitá mimo běžný život společnosti a nemá možnost se do něj zapojit. Vyčlenění osoby z běžného života společnosti i nemožnost zapojení do něj mohou mít různé důvody (ekonomické, sociální, kulturní, vliv společensky nežádoucích jevů, dopady trestné činnosti jiné osoby apod.) a mohou se projevat v různých oblastech života (bydlení, kontakt se sociálním prostředím, vzdělání, pracovní uplatnění, příjmová situace, bezpečnost, duševní zdraví apod.). V platné právní úpravě jsou sociální vyloučení a nemožnost sociálního začlenění chápány jako důsledek nepříznivé sociální situace.“*

3.2. Příčiny sociálního vyloučení

Propad na pomyslné sociální dno lze charakterizovat jako nahromadění důvodů, jež vedou ke krizi (př. ztráta zaměstnání, finanční negramotnost, bytové problémy, nemoc atp.). Nemůžeme tedy říct, že za „vyloučení“ ze společnosti může pouze jeden problém, ale jedinec či skupina řeší určitý komplex nepříznivých situací. V mnohých případech nelze jednoznačně určit, co bylo hlavním spouštěčem. (Švec, 2010)

Dle Silvera (in Mareš 2006) jsou rizikem, stát se sociálně vyloučeným, následující faktory:

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní;¹⁴
- pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami (zejména starší a mimo ochranu mechanismů regulujících pracovní trh);
- lidé s nízkými příjmy a chudí;
- nekvalifikovaní (zejména s nedokončenou základní školou);
- mentálně či psychicky handicapovaní;
- drogově závislí;
- děti vyrůstající v problémových rodinách (zejména týrané děti);
- delikventi (věznění i na svobodě, ale se záznamem v trestním rejstříku);
- mladí (bez pracovních zkušeností);
- imigranti (zahraniční pracovníci, uprchlíci i azylanti);
- různě vymezené minority (rasově, nábožensky, jazykově a kulturně);
- osoby zbavené volebního práva;
- příjemci sociálních dávek (včetně osob, které je nečerpají pro svou nezpůsobilost o ně požádat)
- obyvatelé upadajících území nebo lokalit majících charakter ghett;
- bezdomovci, osoby, jejichž způsob života je vnímán a stigmatizován jako deviantní
- osoby neschopné mobility;
- sociálně izolovaní bez přátel a rodin.

3.3. Situace v ČR

Dle Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2016-2020 patří ČR k zemím s nejnižší mírou ohrožení chudobou. Přesto zde podle nejnovějšího výzkumu žije 95 000 až 115 000 sociálně vyloučených osob, tedy lidí potýkajících se s chudobou, koncentrovaných v 606 sociálně vyloučených lokalitách. Přičemž ze srovnání těchto výsledků s výsledky obdobné analýzy z roku 2006 vyplývá, že se počet sociálně vyloučených zvýšil asi o dvě pětiny až jednu polovinu a počet sociálně vyloučených lokalit takřka o 80 %. Do sociálního vyloučení

¹⁴ Nezaměstnanost je považována za základ sociální exkluze.

se vlivem socioekonomického vývoje společnosti propadá stále více obyvatel České republiky.

Podle Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR (2015) je ohroženo chudobou či sociálním vyloučením v celém Česku přibližně 1,5 milionů lidí, a z toho téměř 100 tisíc dětí do šesti let a bezmála 180 tisíc lidí starších 65 let.

Tatáž Analýza zmiňovala enormní nárůst počtu lidí žijící v ubytovnách (cca 700). V roce 2008 bydlelo v jiné formě bydlení, kam patří i ubytovny, 7115 dospělých osob a 3912 dětí (celkem 11 027 osob), které pobíraly doplatek na bydlení.

3.4. Chudoba vs. sociální vyloučení

Obecně lze rozlišit tři vymezení rozdílu mezi chudobou a sociálním vyloučením, které byli popsány v Analýze sociálně vyloučených lokalit ČR (2015):

1. chudoba se týká především ekonomických podmínek, problematika sociálního vyloučení reflektuje širší podmínky života jedinců, domácností a komunit (sociální vyloučení vždy obsahuje dimenzi chudoby, nicméně mohou být chudí, kteří nejsou sociálně vyloučení),
2. chudoba je vnímána jako statický fenomén v určitém časovém okamžiku, zatímco sociální vyloučení je bráno jako dynamický koncept, pomocí něhož jsou studovány faktory, které ovlivňují propad do sociálního vyloučení, včetně chudoby,
3. sociální vyloučení představuje extrémní formu chudoby.

3.5. Specifikace sociálně vyloučených lokalit, dle Agentury pro sociální začleňování

Níže jsou popsány jednotlivé charakteristiky vyloučených lokalit, kdy, ta která lokalita, může, ale nemusí splňovat všechny prvky, aby byla považována za lokalitu vyloučenou. Ve Strategii boje proti sociálnímu vyloučení jsou definovány:

- a) **prostorově izolovaná** (příčemž izolace může nabývat forem úplného prostorového odloučení, stejně jako neprostupného sousedství v rámci obecní/městské zástavby),
- b) **sociálně izolovaná** (příčemž lze vysledovat společenské bariéry v kontaktu nejen na úrovni občanů, ale i institucí),

- c) **ekonomicky izolovaná** (přičemž lze vysledovat, že obyvatelé vyloučených lokalit nejsou zapojeni do formální ekonomiky, ale do rozličných – více či méně izolovaných a nelegálních ekonomických sítí),
- d) **kulturně odlišná** (přičemž se jedná jednak o odlišnosti v kultuře spojené s etnicitou, jednak – a často mnohem více – o odlišnosti v pojetí kultury spojené se společenským postavením, chudobu, vzdělaností, ostrakizací),
- e) **symbolicky vyloučená** (což se projevuje vytěsněním obyvatel vyloučených lokalit, nejčastěji Romů, z účasti na veřejném životě na základě rozpoznatelných znaků – barvy pleti, oblečení, způsobu chování a jednání, atd.).

4. Prevence vzniku faktorů ohrožující funkčnost rodiny

4.1. Primární prevence

V souvislosti s rodinou lze primární prevenci specifikovat jako souhrn aktivit, které vystupují s cílem předejít výskytu sociálně patologických jevů.

Můžeme ji dělit na specifickou a nespecifickou. Specifická své programy zaměřuje na konkrétní patologické jevy, např. užívání návykových látek. Důležitou roli zde hraje znalost a určení cílové skupiny a vhodně k tomu volit i přístup a komunikaci, která zajistí vyšší efektivitu nabízených programů. Nespecifická primární prevence je možná chápat i jako volnočasové aktivity bez zaměření proti konkrétnímu vzniku sociálně patologického jevu. Jde např. o kroužky při školách, ZUŠ atp. Podporují aktivní trávení volného času. Mnoho odborníků se shoduje na tom, že většina sociálně patologických jevů vzniká na podkladě „nudy“, tj. že rodiče, u starších dětí jsou to oni sami, kdo se neumějí zabavit a najít vhodnou aktivitu. Tak svůj čas věnují různým toulkám ulicemi, experimentováním s drogami, vandalismem atp. U mladších to také pramení z nedostatku společně tráveného času rodičů s dětmi.¹⁵

¹⁵ Online dokument: Primární prevence – charakteristika, viz internetové zdroje, /cit.:28.3.2017/

4.2. Systém sociálních dávek pro rodiny

Dávky státní sociální podpory jsou nejdůležitějším nástrojem pomoci rodinám. Za hlavní dávku tohoto systému považujeme **přídavek na dítě**. Dle zákona 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, jde o dlouhodobou dávku pro rodinu s nezaopatřeným dítětem (dětmi), která má pomoci částečně krýt náklady na jejich výchovu a výživu. Nárok na dávku vzniká, pokud rozhodný nebo-li čistý příjem rodiny je nižší než 2,4 násobek částky životního minima rodiny. Od 1. ledna 2015 se dávka vyplácí ve výši 500 Kč (do 6 let), 610 Kč (od 6 do 15 let) a 700 Kč (od 15 do 26 let).

V zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře se tako hovoří i o další neopomenutelné dávce, kterou je **rodičovský příspěvek**. Je vyplácen při péči o nejmenší děti v rodině. Nárok na něj má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o nejmladší dítě v rodině. Příspěvek je možné čerpat až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do čtyř let věku dítěte.

Dalším způsobem, jakým stát podporuje rodiny je poskytnutí dávek plynoucích ze systému **sociálního pojištění** (peněžitá pomoc v mateřství, podpora při ošetřování člena rodiny), a to z důvodu změn v rodině. Nebo jsou rodiny nepřímo podporovány prostřednictvím **daňových úlev** (společné zdanění základu manželů, sleva na dani, příp. daňový bonus, nebo daňový odpočet na manžela/manželku). (Šulová 2011).

4.3. Systém dávek pro jedince v nouzi

4.3.1. Dávky v hmotné nouzi

V zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi jsou dávky pomoci v hmotné nouzi jsou formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Jsou jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení. Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá. Dávky pro osoby s nedostatečnými příjmy (v hmotné nouzi) jsou: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

Příspěvek na živobytí

Slovník sociálního zabezpečení ministerstva práce a sociálních věcí (SS MPSV) definuje příspěvek na živobytí jako základní opakující se dávka pomoci v hmotné nouzi, která řeší nedostatečný příjem osoby/společně posuzovaných osob. Okruh společně posuzovaných osob je dán zákonem o životním a existenčním minimu. Vzhledem k tomu, že v praxi dochází k různým situacím, které jsou zcela individuálního charakteru, má orgán pomoci v hmotné nouzi možnost z okruhu společně posuzovaných osob některou osobu vyloučit.

Podle zákona 111/2006 Sb., má nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi částkou živobytí osoby či rodiny a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení (přiměřené náklady na bydlení jsou náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, v Praze 35 %, příjmu osoby či rodiny).

Doplatek na bydlení

Ve slovníku SS MPSV je doplatek na bydlení popsán jako opakující se dávka pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí. Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí.

Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je jednorázová dávka pomoci v hmotné nouzi. Poskytuje se osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon o pomoci v hmotné nouzi stanovuje šest takových situací. (Slovník SS MPSV)

4.3.2. Životní minimum

Tato dávka se upravuje v Zákoně č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Životní minimum je minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb. Je vyšší než existenční minimum, které plní rozdílnou funkci. Životní minimum je rozhodující při posuzování hmotné nouze.

Částky životního minima jsou odstupňovány podle pořadí osob v domácnosti a věku nezaopatřeného dítěte (dětí). Hlavní využití je při zjišťování nároku na dávky, které zabezpečují adresnou pomoc rodinám s dětmi ve stanovených sociálních situacích (přídavek na dítě, porodné, dávka péčovské péče atd.). Využití má ale i v soudní praxi pro stanovení alimentálních povinností, v případech exekucí pro nezabavitelné částky atd. Stejně jako existenční minimum v sobě nezahrnuje nezbytné náklady na bydlení. (Slovník SS MPSV)

4.3.3. Existenční minimum

Existenční minimum je zákonem určený minimální příjem nezbytný pro zajištění základní výživy a základních osobních potřeb. Nejsou v něm zahrnuty nezbytné náklady na bydlení. Má umožnit pouze základní přežití, proto je také označována minimální hranice příjmů. Nelze jej uplatnit na nezaopatřené dítě nebo příjemce starobního důchodu či osobu ve třetím stupni invalidity a u osoby starší 68 let. Má motivovat jedince k soběstačnosti (samostatnosti) a nespolehání se na sociální dávky. Nízkou úroveň se snaží přimět jedince aktivně zvyšovat svůj příjem. Pokud se jedinec nesnaží aktivně zvýšit své příjmy, nehledá si zaměstnání nebo odmítá nabídky úřadu práce na zaměstnání a žádá o sociální dávky, je základem pro jejich výpočet existenční minimum namísto životního minima. Taktéž ji upravuje zákon 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. (Slovník SS MPSV)

II. Praktická část

5. Výzkumná metoda

Pro praktickou část jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Ten předpokládá, že lidské chování lze do jisté míry předpovídat a měřit. Výhodou je získání hloubkového popisu případů, kdy své působení přizpůsobujeme prostředí, podmínkám i situaci. (Hendl 2012)

Také uvádí, že u kvalitativního výzkumu představují výsledky sbírku subjektivních dojmů. Díky jeho pružnosti a nestrukturovanému charakteru je složitější jeho replikace. A protože pracuje s omezeným počtem respondentů, navíc nejčastěji na jednom místě (v přirozeném prostředí respondenta), vznikají potíže se zobecňováním výsledů výzkumu. Kvalitativní výzkum se v porovnání se statistickou analýzou, kterou využíváme při kvantitativním výzkumu, nedá formalizovat.

Sběr informací probíhal formou strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami, který Hendl (2012) řadí do skupiny metod, kterou využíváme při kvalitativním dotazování. Jde o kombinaci pozorování, které doplňujeme rozhovorem nebo dotazníkem, a to s pevně danou strukturou nebo naopak formou volných rozhovorů. Dále tvrdí, že tento typ rozhovoru se hodí, pokud máme málo času se respondentovi věnovat a nemáme možnost rozhovor opakovat.

Metodu jsem zvolila proto, že každá rodina je velice individuální a každý vnímá věci okolo sebe jinak. Pozorovat reakce a chování respondentů během rozhovoru mě umožňovalo přeformulovat otázku či ji případně parafrázovat tak, aby to navazovalo na příběh rodiny. Z mé strany se mi to jeví jako nejefektivnější sběr dat, který jsem pro svůj výzkum mohla zvolit.

Předem jsem měla připraven okruh otázek, který na sebe postupně navazoval. Skládal se jak z otevřených otázek, tak i uzavřených, u kterých jsem žádala odůvodnění. Díky otevřeným otázkám je volnější prostor se vyjádřit a přesněji svoji odpověď zformulovat.

Otázky se vztahovali k těmto okruhům:

- Struktura rodiny (počet členů, věk jednotlivých členů, vzdělání, zaměstnání, širší rodina, náboženská příslušnost)
- Vývoj rodiny a její soudržnost (plánovaná nebo neplánovaná, motivace k založení vícečetné rodiny, rodinné vztahy)

- Zabezpečení rodiny (bydlení, společná dovolená, finanční situace, kroužky a mimoškolní aktivity)
- Rodina a společnost

Respondenty jsem seznámila s obsahem a cílem mé práce. Předem jsem je ujistila, že budu respektovat jejich anonymitu, a proto ve svých kazuistikách neuvádím celá jména. Rozhovory jsem si elektronicky nahrávala na diktafon a dělala jen drobné poznámky, abych se mohla lépe soustředit na respondenta a jeho odpovědi, a také abych při zpracování dat měla přesné odpovědi z rozhovoru. Každý rozhovor trval cca 60 min. a z důvodu časové vytíženosti rodičů byl uskutečňován u nich doma. Vždy jsem mluvila s matkou, ve třech případech i s otcem a u 2 rodin byli přítomné i děti.

6. Výzkumný cíl

Obecně je známé, že pro udržení a případný nárůst populace, by každá rodina měla mít alespoň 3 děti. Jak jsem již uvedla v teoretické části, je pro většinu rodin ekonomicky zatěžující mít 3 a více dětí. Cílem výzkumu bylo **ověřeni, zda obecně stanovené faktory mohou ovlivnit vznik chudoby a sociálního vyloučení u vícečetných rodin, které jsou věřící**. Pro uplatnění cíle, jsem použila ověření této teorie u reálného vzorku rodin, hlásící se k římskokatolické církvi. Jak tuto problematiku vnímají sami rodiče vícedětných manželství. Cítí-li se být v náročné ekonomické situaci, a zda je opravdu pro ně zatěžující, mít větší počet dětí. Z výzkumu bude také možné zjistit motivaci manželů k tomu mít více dětí, i přesto že to jednoznačně ztěžuje zabezpečení rodiny. Dle Nakonečného (1997) je motivace proces, pohnutka, která je podporována jistým motivačním stavem, v jehož základu se nachází nějaký deficit. Ať už je to deficit z fyzické či sociální roviny jedince. Motivace směřuje k odstranění tohoto deficitu. Motivační stav, ze kterého vycházíme, a jež je charakterizován nějakým deficitem, můžeme označit jako potřebu. Nakonečný (1997) dále popisuje, že funkcí motivace je uspokojování potřeb jedince. Díky této funkci jedinci zajišťuje vhodné chování, které udržuje v kondici jeho sociální funkce, jak psychické tak fyzické.

Jak jsem již uvedla v kapitole 1.6, dle sčítání lidu, které proběhlo v roce 2011, je spojitost mezi počtem dětí v rodině a náboženským vyznáním, či náboženstvím obecně. Při čemž nejčastěji měli více dětí ženy, které se hlásily k římskokatolické církvi. V závěru výzkumu budou shrnuty všechny společné znaky těchto rodin.

7. Charakteristika respondentů

Výzkumu se zúčastnily celkem 4 úplné rodiny. V době výzkumu se věk rodičů pohyboval od 38 let do 52 let. Věk dětí byl od 2 let do 28 let. Ze všech rodin 2 bydlí na vesnici, 1 ve městě a 1 v chatové oblasti. Rodiny pocházejí z různých částí České republiky, a to Středočeský kraj, Moravskoslezský kraj, kraj Vysočina a Jihočeský kraj. Z důvodu větších věkových rozdílů mezi dětmi, 2 ze 4 rodin již mají minimálně jedno dítě žijící ve vlastní domácnosti. Zbývající dvě rodiny bydlí stále společně. Všechny rodiny mají minimálně 3 nezaopatřené děti. Nezaopatřeným dítětem v této souvislosti myslíme takové dítě, které není schopno se samo živit, a to z důvodu studia či nízkého věku pro schopnost ekonomické aktivity.

8. Kazuistiky

8.1. Rodina A

Typ: úplná

Plánovaný počet dětí: 4

Skutečný počet dětí: 5 (z toho 1 v pěstounské péči)

Otec:

Věk: 45

Původní rodina: nevěřící

Počet sourozenců: 1

Vzdělání: odborné učiliště – umělecký truhlář

Zaměstnání: obráběč kovů

Matka:**Věk:** 44**Původní rodina:** nevěřící**Počet sourozenců:** 1**Vzdělání:** střední s maturitou – obchodní akademie**Zaměstnání:** asistentka pedagoga v MŠ

Stav a věk dětí: dcera (22) studuje humanitní obor na UK, vdaná, syn (19) vyučen uměleckým kovářem a nyní pracuje v oboru, dcera (16) studuje střední uměleckou školu, syn (10) navštěvuje základní křesťanskou školu, dcera (5) mateřská škola.

Širší rodina: funkční s obtížemi**Rodina a její vztahy**

Manželé nebyli vždy věřící. Postupně si k víře našli cestu. A to skrze lidi, které okolo sebe měli a inspiroval je jejich životní styl, který se hodně odvíjel od církevních zvyklostí (pravidelné slavení mše, farní aktivity,...). Před vstupem do manželství se nechali pokřtít, aby mohli absolvovat církevní sňatek.

Manželé již na začátku vztahu věděli, že chtějí mít velkou rodinu, viděli v tom jisté naplnění života. *„I kdyby nám to nešlo přirozenou cestou, tak by na řadu jistě přišla adopce.“* Brali se ve dvaadvaceti letech a již čekali první dítě. Po čtvrtém přišla na řadu pěstounská péče. *„Starší nám již pomalu odrůstali a já si nedokázala představit, že bych už doma žádné malé neměla.“* Zatím neplánují, že by si vzali další dítě do pěstounské péče, i když manžel je tomu velice otevřený – *„já bych další dítě bral, ale žena se na to asi už necítí.“* Oba se shodují na tom, že první rok, co si vzali nejmladší dceru do pěstounské péče byl pro ně velice psychicky i fyzicky náročný. Ale na rozhodnutí pro pěstounskou péči neměla žádný vliv finanční podpora, která je s touto formou NRP spojena. *„Chtěli jsme další dítě a doslechli jsme se o možnosti pěstounské péče, tak proč bychom neudělali nějaké dítě šťastným, když se na to cítíme.“*

Oba manželé pocházejí z rozvedených nevěřících rodin. Širší rodina z matčiny strany aktivně nefungují, vídají se zřídka. Z otcovy strany je širší rodina aktivnější a vídají se častěji a využívali také jejich pomoc, co se týče např. financí, hlídání dětí atp.

Neděli rodina tráví společně. Nechybí návštěva kostela, společný oběd a odpoledne strávené na výletě či v kruhu rodinném, dle období a počasí. Svátky, jako jsou Vánoce, Velikonoce nebo narozeniny, se snaží rodina trávit společně. „*Je to snad jediný den, kdy se v klidu můžeme sejít u stolu a strávit čas společně, snažíme se toho maximálně využít.*“

Zabezpečení rodiny

Bydlení: Rodina vlastní domek v chatové oblasti nedaleko Prahy. Původně to byla chata, ale předělali si ji tak, aby byla obyvatelná pro rodinu. Bydlí zde od narození druhého dítěte, předtím bydleli v bytě v hlavním městě. Dnes zde žijí bez nejstarší dcery, která si postupně zakládá vlastní domácnost.

Finanční situace: Rodiče přiznávají, že při zakládání rodiny byla jejich finanční situace velice náročná. „*Počítali jsme každou korunu, byli jsme mladí a zázemí pro zakládání rodiny jsme také pomalu neměli.*“ Pro rodinu byli jednou z největších finančních zátěží kroužky, zvláště ten taneční. „*Je to všechno o domluvě, a když narazíte na fajn lidi, tak se to dá zvládnout. Třeba jsem jezdila jako výpomoc na taneční tábor, pak jsme dostali výhodnější cenu pobytu.*“ dodává matka. V současné době vnímají svou finanční situaci jako stabilní. Rodina se nikdy neocitla v takové finanční tísní, která by měla negativní vliv na vývoj rodiny.

Dovolená: Rodina vlastní velký obytný vůz, který využívá k cestování, preferují výlety po České republice. Volné a sváteční dny se snaží využít právě k výletům. Dnes se již snaží dětem umožnit cestu i do zahraničí, jedná-li se o nějaký školní zájezd, když byli všechny děti menší, nemohli si to z finančních důvodů dovolit.

Volnočasové aktivity dětí: Dětem byla dopřána možnost, navštěvovat nejrůznější kroužky – dlouhodobé jako třeba tanec nebo fotbal, dále také školní kroužky nebo aktivity, jež nabízí farnost. „*Podle mě je důležité, aby si děti zvykli na určitý řád a hlavně dělali, co je baví.*“, „*Snažili jsme se o to, aby měli efektivní využití volného času.*“

Rodina a společnost

Děti ve škole neměli výrazné problémy spojené s posměchem za počet sourozenců, (ne) vlastněním elektroniky, kvalitu šatů. Až na syna (10), který měl neshody ve školním kolektivu hraničících až s šikanou (př. smáli se, že nemá mobil., má lehké SPU a nevyhovoval mu styl učení školní látky). Rodičům se s tím svěřil.

Před spaním např. prohlašoval, že „*když pomyslím na školu, tak mě nebaví žít.*“. To je vedlo k tomu, že s nástupem dalšího školního roku změnil školu, kde je nyní fungování bezproblémové.

Společnost tuto vícečetnou rodinu vnímá víceméně pozitivně. Ze strany společnosti rodina cítí spíše nepochopení, proč se rozhodli mít tolik dětí, než odsouzení. „*Mám pocit, že nás spíše nechápou, proč jsme se rozhodli mít víc dětí, zvláště když jsme přidali ještě pěstounskou péči. Ale skrz prsty se na nás nedívají.*“

8.2.Rodina B

Typ: úplná

Plánovaný počet dětí: 4

Skutečný počet dětí: 5

Otec:

věk: 38

původní rodina: věřící – římskokatolická církev

počet sourozenců: 4

vzdělání: střední s maturitou, technický obor

zaměstnání: návěstní technik

Matka:

věk: 38

původní rodina: věřící – římskokatolická církev

počet sourozenců: 4

vzdělání: vysoká škola (Bc.), zdravotní obor

zaměstnání: pracovala jako zdravotní sestra v nemocnici a v pečovatelském domě, momentálně na mateřské dovolené

Stav a věk dětí: syn (15) končí ZŠ, syn (13) 7. třída ZŠ, syn (12) 6. třída ZŠ, syn (10) 4. třída ZŠ, nejmladší syn (2) doma s matkou

Širší rodina: funkční

Rodina a její vztahy

Rodina je tradičně věřící. Již jejich předkové byli praktikující římskokatolíci. Manželé v tomto duchu vedou i svoji současnou rodinu.

Manželé se brali ve dvaadvaceti letech. Plánovali velkou rodinu. Po vzoru své původní rodiny chtěli také čtyři děti. *„Přišlo nám to jako ideální počet dětí. Vždy jsme se s manželem cítili být spíše rodinnými typy než kariéristi a dvě děti by nám rozhodně nestačili.“* říká matka. Také dodává: *„plánovali jsme si mezi dětmi udělat pauzu, tak čtyři roky, aby nám všechny hned neodrostly, ale nepovedlo se, tak jsme si pořídili páté.“* Během předposledního těhotenství matka ve 14. týdnu potratila. Rodina však byla připravena, především psychicky již byla nastavena na dalšího nového člena rodiny. Nedlouho poté další těhotenství vyšlo. Nejstarší syn tvrdí: *„mít malého brášku se super, daleko lepší než mít psa.“* Dle matky se všichni starší synové chovají k nejmladšímu velice ohleduplně a jsou jí velkou pomocí, co se týče péče o něj.

Vztahy se širší rodinou jsou velice pozitivní. Funguje zde vzájemná podpora a pomoc. Vidají se často. *„Bydlíme v dojezdové vzdálenosti, tak 30 min. autem. Snažíme se setkat každý týden. Vždy se nás tam sejde více, sourozenci s dětmi, je to fajn a příjemně mě to nabíjí.“* Je to jejich tradicí, již od útlého věku jsou oba manželé zvyklí, že se v neděli a ve sváteční dny navštěvují. K dalším jejich pravidelným rodinným rituálům patří, že se společně každou neděli vypraví do kostela na mši, po které následuje společný oběd a návštěva příbuzných.

Zabezpečení rodiny

Bydlení: Po svatbě manželé bydleli u manželčiny rodiny ve velkém městě. Po narození druhého syna se rodina přestěhovala. Rodina bydlí v rodinném domě společně s manželovými rodiči v menším městě v Moravskoslezském kraji. Dům vlastní a v současné době nejsou zatíženi žádnou hypotékou. Pro rodinu je vícegenerační soužití výhodné. *„Vyplatí se nám to, hlavně co se týče elektřiny, vody.“*

Finanční situace: Rodina se občas potýká s finančními nedostatky. Momentálně žijí jen z jednoho příjmu, protože matka je na mateřské dovolené. Popírají podporu od státu – příspěvek na dítě a rodičovský příspěvek. Potřebují-li si půjčit peníze, využívají spíše blízké rodiny a příbuzných, než aby se zadlužili v bance. Rozhodně se ale necítí být chudými.

„V některých ohledech jsme se museli uskromnit, ale to k velké rodině patří. Naštěstí naši kluci to chápou a nepotrpí si na nejnovější elektroniku či značkové oblečení.“ Manželé dále tvrdí, že mnoho lidí je podporuje v tom, že mají tolik dětí a nabízejí jim např. oblečení po jejich dětech. *„Je to pro nás velká výhoda, zvlášť když kluci stále někde lítají a válejí se, to pak oblečení nemá dlouhou životnost a kupovat neustále nové je pro nás zbytečný luxus.“*

Dovolená: Rodina přiznává, že je pro ně plánování společné dovolené náročné. Volba cílových destinací závisí především na financích. Dovolené plánují především v České republice. *„Často také volíme zvýhodněné pobyty od křesťanských organizací nebo výlet spojíme s návštěvou vzdálenějších příbuzných.“* Otec bere své syny jednou za měsíc na víkend do nedalekého města, kde společně opravují vagóny vlaků. *„S kluky to bereme jako zábavu a láska k vlakům a manuálním činnostem nás spojuje.“*

Volnočasové aktivity dětí: Rodiče se starají i o využití volného času pro své syny. Až na nejmladšího navštěvují všichni synové místní ZUŠ. Dále pak sportovní kroužky jako je házená nebo florbal. Manželé přiznávají, že financovat kroužky pro čtyři děti je poměrně náročné. *„Třeba v ZUŠce nám vyšli hodně vstříc a mám domluvené jinou frekvenci plateb než je běžné.“* Rodiče jsou toho názoru, že i mimoškolní aktivity jsou pro rozvoj dítěte nezbytné. Nejstarší syn (15) si po zakončení ZŠ plánuje najít brigádu, aby si přivydělal. *„Chci si vydělat nějaké peníze, abych si koupil nějaké věci jen tak pro radost a nemusel chodit za našima pro peníze“*

Rodina a společnost

Na početnost jejich rodiny převládají spíše neutrální reakce. Matka často slýchá *„Ty máš pět dětí? Ale vždyť na to vůbec nevypadáš.“* V mnoha případech okolí velkým rodinám spíše „fandí“ a podporuje to. Vyloženě s negativními reakcemi se nikdy nesetkali a s drobným postrkováním ohledně chození do kostela si kluci ve škole poradili.

Po psychické stránce se rodiče cítí spokojeně. *„Jo je to občas dost náročné, věnovat se tolika dětem, ale jsem takhle spokojená.“* Na některé věci se prý musí povznést – *„Nemám vždy dokonale uklizený dům, proto jsem vždy nervózní, když má přijít návštěva, nemuseli by to pochopit.“* Matka se snaží především věnovat rodině – synům a manželovi a svou pozornost přiměřeně rozdělit, což je spolu se snahou udržet plynulý chod domácnosti náročné.

8.3.Rodina C

Typ: úplná

Plánovaný počet dětí: 3

Skutečný počet dětí: 4

Otec:

Věk:52

Původní rodina: věřící – římskokatolická církev

Počet sourozenců: 6

Vzdělání: střední průmyslová škola

Zaměstnání: technik

Matka:

Věk: 50

Původní rodina: věřící – římskokatolická církev

Počet sourozenců: 4

Vzdělání: střední zahradnická škola

Zaměstnání: kuchařka

Stav a věk dětí: syn (25) vystudoval střední průmyslovou školu, nyní pracuje v oboru, dcera (23) studuje předškolní pedagogiku na jihočeské univerzitě, syn (20) dokončuje střední průmyslovou školu, dcera (15) je na gymnáziu

Širší rodina: funkční

Rodina a její vztahy

Rodina se řadí mezi praktikující katolíky již po několik generací. A k této víře manželé vedou i své děti.

Oba manželé pocházejí z početných rodin, avšak děti plánovali pouze tři. *„Chtěli jsme, abychom na každé měli dostatek času a mohli se mu plně věnovat.“*

Nakonec mají děti čtyři, ale rozhodně toho nelitují. „*Ono je to vlastně od třetího dítěte jedno, jestli máte o jedno nebo dvě víc, se to ztratí.*“

Vztahy v rodině jsou kladné a žádné výrazné konflikty se tam nekonají. „*Občas se s mamkou nebo ségrou pohádáme a na něčem neshodneme, ale to je asi všude*“ říká starší dcera. S příbuznými se rodina vídá často, a to alespoň jednou týdně. Na otázku, mají-li v rodině nějaké rituály odpověděli: „*Slavíme narozeniny každého z nás, oslavenci všichni společně popřejeme a předáme dárky. Většinou přijedou popřát i prarodiče (hlavně v minulých letech, když jim to zdraví dovolilo). Když někdo z nás slaví významné jubileum, uspořádáme větší oslavu se slavnostním obědem nebo oslavou pro širší rodinu a přátele. Svátky – jmeniny slavíme popřáním a drobnými dárky v podobě čokolád případně květin. Svátky jako jsou Velikonoce nebo Vánoce slavíme v rodinném kruhu provázané církevními zvyky. Neděli slavíme jako den odpočinku, máme ji spojenou se mší, společným oběde a návštěvou příbuzných.*“

Zabezpečení rodiny

Bydlení: Rodina bydlí stále společně, v malé vesnici na jihu Čech. Ve vlastním rodinném domě, který vlastní již od začátku manželství. Skutečnost, že dům zdědili po matčiny prarodičích jim velice usnadnila zakládání rodiny, když měli kde bydlet. Všichni se tam scházejí hlavně během víkendů a prázdnin. Starší děti se postupně osamostatňují a přes týden bývají většinou na koleji nebo internátě.

Finanční situace: Svou finanční situaci vidí rodina spíše kladně. „*Samozřejmě si nemůžeme vyskakovat, ale vyhovuje nám to a v základních věcech se omezovat nemusíme.*“ Nejstarší syn má svůj vlastní příjem, takže momentálně není zátěží pro rodinný rozpočet. Další děti se snaží přivydělávat na různých brigádách během prázdnin, aby to příliš nezasahovalo do jejich studia, na kterém rodičům velice záleží a děti v tom velmi podporují.

Dovolená: Na velké společné dovolené již nejezdí. „*Když byli děti malé, tak jsme vyjeli i za hranice, třeba do Francie, Chorvatska nebo do Anglie.*“ Jinak byli jejich cílové destinace především na různých místech České republiky. „*Máme velké auto, takže jsme mohli jezdit všichni společně.*“

Volnočasové aktivity dětí: Rodiče se snažili své děti podporovat i v mimoškolních aktivitách. Měli možnost navštěvovat kroužek klavíru, flétny, modelářský kroužek, sborový zpěv či fotbal. Finanční zátěž to pro rodinu neznamenovalo.

„Přijde mi důležité, aby se děti učili využívat svůj volný čas smysluplně, tak jsme se jim snažili dopřát aktivity, které jim pomůžou se dále rozvíjet.“ Dnes už jsou jejich děti téměř samostatní a aktivity si volí dle svých časových možností.

Rodina a společnost

Ve škole se děti nikdy neselekaly s výrazným posměchem za svou víru. Dcera (22) na otázku spojenou s posměchem ve škole kvůli víře odpověděla: *„nikdy jsem necítila nějaké posmívání za to, že chodím do kostela nebo do náboženství, asi jsem měla štěstí, že to v naší vesnici bylo poměrně běžné a do náboženství nás chodilo hodně.“*

Ze strany společnosti rodina nikdy neselekala s negativní reakcí na „početnost“ jejich rodiny. Zaznamenávali spíše uznání od druhých, že našli odvalu mít více dětí. Dále je obdivuhodná jejich soudržnost a pevné vztahy s širší rodinou, která je taktéž velice početná

Na otázku, jak se momentálně cítí po psychické stránce, odpověděli: *„Dalo by se říct, že velkou rodinou se nám splnil společný sen, tudíž nás naplňuje.“*

8.4.Rodina D

Typ: úplná

Plánovaný počet dětí: 3

Skutečný počet dětí: 6

Otec:

Věk: 51

Původní rodina: věřící – římskokatolická církev

Počet sourozenců: 1

Vzdělání: vysoká škola stavební, nyní dokončuje bakalářské studium teologie (jáhen)

Zaměstnání: OSVČ v zemědělství

Matka:

Věk: 52

Původní rodina: věřící – římskokatolická církev

Počet sourozenců: 7

Vzdělání: pánská krejčová

Zaměstnání: OSVČ

Stav a věk dětí: dcera (28) vystudovaná VOŠ v oboru agroturistiky, nyní je na mateřské dovolené, dcera (26) vystudovaná VOŠ v oboru mimoškolní pedagogika, nyní na mateřské dovolené, dcera (24) vystudovaná VOŠ v oboru zdravotní sestra, nyní pracuje v oboru, dcera (22) studuje lékařskou fakultu MU, syn (19) studuje střední odbornou školu stavební, syn (15) navštěvuje základní školu.

Širší rodina: funkční

Rodina a její vztahy

Rodina je silně věřící již po generace. Dle římskokatolické církve byli vychováváni rodiče, a tak i vychovávali své děti. Jde tedy o jistou tradici. „*Vyrůstali jsme v katolické rodině a byli jsme k tomu vedeni, líbí se nám to, má to smysl.*“

Manželé plánovali alespoň tři děti, chtěli velkou rodinu, o které zdůrazňovali, že dává smysl života snad každému jedinci. První dítě přišlo ve čtyřiaadvaceti letech. „*Přišlo nečekaně, chtěli jsme být chvíli bez dětí, ale bereme to tak, že to mělo přijít.*“

Rodina je velice soudržná, děti jsou zvyklé volný čas trávit společně. Dvě nejstarší dcery si již založily vlastní rodinu, avšak bydlí nedaleko. První si postavila dům vedle jejich původního a druhá se odstěhovala do 10 km vzdáleného města.

Jejich rodinné rituály a tradice jsou ovlivněny církví. Všechny velké svátky a události jsou spojené návštěvou kostela – při slavení mše nebo nějakého podobného obřadu. Na otázku Jak se liší jejich nedělní den od těch ostatních všedních dnů, odpověděli manželé: „*Liší se hlavně v tom, že nikdo z nás nepracuje a je to den, kdy čas trávíme hlavně pospolu v kruhu rodinném. Dopoledne je neopomenutelná návštěva kostela, poté následuje společný oběd a návštěva nejbližších příbuzných.*“

Zabezpečení rodiny

Bydlení: Rodina bydlí ve vesnici na Vysočině ve vlastním domě. Náleží k němu hospodářství a pole. Mají spousty zvířat – králíky, kozy, krávy, ovce, slepice a kočky. Dům zdědili, podstoupil pouze rekonstrukci. Finanční závazky (hypotéka, půjčky) vůči této záležitosti v současné době nemají. Scházejí se zde hlavně ve svátky a o víkendech, neboť starší děti mají školu ve vzdálenějších městech, tudíž zůstávají na kolejích nebo internátě.

Finanční situace: Pro rodiče byla finanční situace v začátcích poměrně náročná. *„Hlavně když byli děti malé, ale podařilo se nám to držet v přijatelných mezích a zadlužovat jsme se nemuseli.“* Postupně se finanční situace zlepšovala, nyní je stabilní a rodina je spokojená. *„Je to hlavně i tím, že jak děti dorůstali a mohli si začít přivydělávat, tak si našli nějakou brigádu.“* V současnosti rodina žije pouze tři nejmladší děti.

Dovolená: Díky velkému autu, které si pořídili, mohli společně vyjízdit i na společné dovolené a výlety. A to jak po České republice, tak i do zahraničí, hlavně do okolních států. Také využívá zájezdů, které pořádá farnost. *„Byli jsme například na týden v Itálii nebo na víkend na Jižní Moravě.“*

Volnočasové aktivity dětí: Rodina je velice aktivní v dění okolo farnosti. Podílí se na organizaci akcí spojené se slavením hlavních církevních svátků, pravidelně se účastní bohoslužeb, při kterých všechny děti ministrují (dnes už bez vdaných dcer). Dcery také vedou místní scholu (malý pěvecký sbor), který občas doprovází mše svaté a pořádají koncerty pro místní. Rodiče své děti vedli především k hudbě či jiným uměleckým činnostem a synové se také věnují fotbalu. Od malička jsou také zvyklé pomáhat s hospodářstvím. Kroužky pro ně nepředstavovali výraznou finanční zátěž.

Rodina a společnost

Rodina se rozhodně nestrání společností, ale ráda se podílí na společenském dění. Hlavně v oblasti farních a diecézních akcí. V dané oblasti je to poměrně časté, že se rodiny i jedinci navštěvující bohoslužby v příslušné farnosti, scházejí i mimo pravidelné události a pořádají společné akce. Je zde patrná jistá soudržnost nejen v kruhu rodinném, ale i v komunitním.

Nikdy se nesešla s negativním hodnocením ani odsuzováním, za velikost rodiny. Naopak se setkávají spíše s obdivem, že zvládli vychovat „tolik“ dětí. *„Dřív bylo normální, že*

rodiny na vesnici měli hodně dětí, jen dneska se ty počty stále snižují.“ I když je pravdou, že se na vesnicích rodiny s více dětmi vyskytují i v dnešní době častěji oproti městům.

Po psychické stránce se cítí velice dobře, spokojeně a rozhodně by nic neměnili. *„Je nám fajn a máme vše, co jsme vždy chtěli – spokojenou rodinu.“* Což vyplývá ze skutečnosti, že v rodině spatřují základ a podstatu společenského světa.

9. Interpretace výsledků

Při vyhodnocování kvalitativního výzkumu jde především o to, podtrhnout nejdůležitější data, která v její komplexitě smysluplně interpretujeme. Následně pak nalézáme odpověď na hlavní zaměření celého výzkumu. A to bylo ověřit, zda obecně stanovené faktory vedoucí ke vzniku chudoby a sociálního vyloučení, mohou ovlivnit věřící vícedětné rodiny. Ztvárnění dat neboli interpretace je doplněna citacemi respondentů. Jedná-li se o kvalitativní zkoumání dat a následné vyhodnocení, je postup zaměřen na organizování nenumerných dat s cílem uvést hlavní témata a data, jež se opakují u více respondentů. (Hendl, 2012)

Všechny kazuistiky vykazují velké množství výpovědí, které jsou shodné pro všechny nebo alespoň většinu respondentů.

Ve výzkumu byly zkoumány rodiny úplné. Vždy je tvořil otec, matka a děti. Vždy v rodině byli minimálně tři nezaopatřené děti, závislé na finanční podpoře rodičů.

Pro všechny respondenty má rodina **vysokou hodnotu** a kladou ji nad všechno ostatní. Hodnotou v tomto smyslu rozumíme životní postoj, který vypovídá o tom, čeho si v životě nejvíce ceníme a vážíme, to co považujeme za nejcennější. Respondenti se shodují na tom, že velká rodina jim dává energii a pozitivně je nabíjí. Souvisí to hlavně s vírou v důležitost rodiny, která má, zvláště pro věřící rodiny, hluboký význam. Zkoumané rodiny podle víry také vedou svou domácnost a zakládají si na duchovním růstu. Tyto rodiny nepřijímají názor, že smyslem rodiny je především reprodukce, snadnější péče o děti a důležitost pro zachování lidstva. Respondenti vnímají rodinu jako *„jistý přístav bezpečí“*, *„místo, kde je mi dobře a kde se cítím přijímána“*. Z výzkumu také vyplývá, že velká rodina byla **plánovaná**. I přesto, že velkou rodinu plánovali, všechny zkoumané rodiny měly více dětí, než původně zamýšleli. Na vývoj rodiny tento fakt rozhodně neměl negativní dopady a naopak to rodiče přijali jako dar. Skutečnost, že sami pocházeli z početnější rodiny, pro ně měla velmi

ovlivňující/motivující charakter při zakládání rodiny – „*líbilo se mi, že je doma stále plno*“, „*měl jsem si s kým hrát, když jsem nebyl ve škole nebo venku s jinými kamarády*“.

Z výpovědí respondentů byl znatelný **soulad mezi partnery**. To se týkalo především jejich budoucích plánů na začátku vztahu. Všichni se shodli na tom, že v budoucnu budou mít velkou rodinu a minimálně tři děti. Dále ve výpovědích byla zmínka o tom, že diskutovali o nemožnosti mít vlastní děti, v takovém případě respondenti zvažovali adopci. „*Věděla jsem, že mám na to, být dobrá máma, i kdyby dítě nemělo být moje vlastní*“. Život bez dětí, by si nedokázali představit.

Dalším neopomenutelným shodným znakem u všech respondentů byl **společně trávený čas**. Ve třech rodinách širší rodina funguje bezproblémově z obou stran, tedy z matčiny i otcovi strany. V jedné rodině funguje s jistými obtížemi a kontakt není tak častý, jako u zbylých respondentů. Dále také většina respondentů uvádí, že v případě finanční krize by se s jistotou mohli na své příbuzné obrátit s prosbou o pomoc. Zkoumané rodiny se jeví jako velice soudržné s potřebou častého sociálního styku mezi jednotlivými členy rodiny, vč. té širší. Shodné odpovědi padaly hlavně v otázce týkající se nedělního dne, který se bez výjimky každá rodina snaží trávit společně. Do nedělního dne zahrnují návštěvu kostela, společný oběd a popř. návštěva příbuzných.

Velký význam přikládají **rodinným rituálům a tradicím**. Většina z nich se odvíjí od církevních zvyklostí a jsou s nimi také spojeny. V otázkách týkajících se slavení velkých svátků a udržování rituálů nikdy nebyla opomenuta **účast při mši svaté** (bohoslužbě). Zde můžeme také zmínit jistou rodinnou tradici neboli předávání si římskokatolického vyznání z generace na generaci, které se objevilo u třech respondentů. Jedna rodina konvertovala k Římskokatolické církvi během svého vztahu před vstupem do manželství. Ani jeden z nich nebyl k této víře veden. Avšak velkou rodinu plánovali navzdory spojitosti katolické víry s počtem dětí.

Žádná s uvedených rodin **se nesetkala s odsuzováním** za početnost rodiny. V reakcích na velikost rodiny převládala spíše pozitivní reakce, obdiv pro to, že se rozhodli mít tolik dětí nebo mezi časté reakce patřilo i nepochopení.

Všechny rodiny mají **vlastní dům**. Což mohl být jeden z ovlivňujících faktorů pro rozhodnutí, mít početnou rodinu. Kde zázemí pro výchovu a klidný život rodiny hraje neopomenutelnou roli. Klidnému životu rodiny nahrával také fakt, že ani jedna rodina nebyla finančně zatížena hypotékou či dluhy týkající se domu.

V teoretické části jsem zmiňovala, že mimoškolní aktivity, které jsou dnes téměř vždy placené, mohou pro rodinný rozpočet znamenat velkou ztrátu. Většina rodin si je nemůže dovolit. Ve zkoumaných rodinách se však objevily shodné názory, že **mimoškolní aktivity a aktivní trávení volného času dětí, jsou pro rodiče velice důležité**. Všichni rodiče respektují volný čas svých dětí a v této aktivitě se je snaží podporovat. I když někteří respondenti uvádějí, že to pro ně jistou finanční zátěž znamená. Rozvoj dětí je pro ně podstatný.

Žádný z respondentů se nikdy nebyl nucen natolik zadlužit, aby to mělo negativní dopad na funkčnost rodiny. S určitými finančními nedostatky se potýkali všechny rodiny, avšak jejich finanční situace má ve všech rodinách zlepšující se charakter. Zde bych také zdůraznila jejich **skromnost**. Žádná z uvedených rodin si nestěžovala, že si nemůže dovolit nejnovější elektroniku, drahé dovolené či luxusní auto, ale byli vděční za vše, co mají. Většina respondentů uvedla, že se v jistých okolnostech museli uskromnit, ale dle jejich názoru to má spíše pozitivní charakter, zvláště pro děti – „*aspoň si budou vážit věci a znát jejich hodnotu*“, „*jsem ráda, že se snaží hledat brigádu, bude vědět, že není vše zadarmo*“, „*myslím, že kdybychom jim dopřáli vše, nevážili by si toho*“. Lze z toho vyvodit, že zkoumané rodiny nejsou materiálně založené, ale jde jim především o vztahy v rodině i společenském životě. Rozvoj duchovního a duševního života staví ve svém pomyslném hodnotovém žebříčku na první místo. Zkoumané rodiny taktéž nevykazují známky marginalizace či vyloučení ze společnosti, které by se dalo předpokládat. A to z důvodu většího počtu ekonomicky neaktivních jedinců, které znamenají finanční zátěž pro rodinu, která může vyústit ke společenské neaktivitě. To se ovšem v tomto výzkumu nepotvrdilo a zkoumané vícečetné rodiny byli společensky aktivní, tudíž nebyl důvod je odsouvat na okraj společnosti.

Z výzkumu byla patrná vysoká podobnost zkoumaných rodin. Zkoumané respondenty spojuje mnoho společných rysů týkajících se pohledu na rodinu a její funkci, uvedeno výše. Když porovnáme znaky současné moderní rodiny se znaky, které vyplývají z výzkumu, můžeme si všimnout, že se tyto charakteristiky výrazně liší. Všechny zkoumané rodiny se hlásili k římskokatolické církvi a podle této víry se také snaží přizpůsobit svůj život. Můžeme tedy předpokládat, že na podobu rodiny má víra značný vliv. K rozhodnutí, mít velkou rodinu, je vedle především touha po naplnění a smysluplnosti života, který spatřovali právě ve velké rodině. Rodiny taktéž vykazovali jisté společné znaky v chování a reakcích na otázky během rozhovoru. Rodina a její soudržnost má u věřících daleko větší význam, což můžeme spatřovat v náboženských tradicích a zvyklostech, jež zde ale nebudu uvádět z důvodu obsáhlosti tématu.

DISKUZE

Matoušek (2013) tvrdí, že před časem byla rodina definována jako svazek, který byl uznán společenskou autoritou, kterou byl v té době stát či církev, a také pouty pokrevního příbuzenství mezi rodiči a dětmi. Z výzkumu v této práci se dá vyzorovat spojitost mezi historickým významem rodiny a dnešní podobou věřící rodiny. Z výpovědí respondentů často vyplýval jejich důraz na pospolitost blízké rodiny a pevné vztahy. Tento jev byl častější u rodin minulého století, oproti rodině v současné moderní společnosti, kde se klade důraz především na individualitu než na kolektivitu.

Pro popis funkčnosti zkoumaných rodin se mi zdá vhodně použít definici zdravé rodiny popis, kterou uvedl Skynner (in Sobotková, 2001). Ten považuje za úspěšně fungující rodinu tu, kde jsou si členové blízcí, schopni se adaptovat, zvládat změny a ztráty, schopnost kooperace, komunikace, humor a radost v rodině, důraz na potřebu být si věrni – na základě osobní volby a prožitku, pozitivní a přátelský přístup při komunikaci s okolím. Všechny rodiny vykazovali znaky zdravé, fungující rodiny. Mají tedy velký potenciál inspirovat své děti k tomuto vzorci chování, který bude mít kladný vliv na vývoj celé společnosti. Dle Šulové (2011) v dnešní době výrazně klesá porodnost a roste počet párů, jež dítě nechtějí. V této práci často odkazují na výsledky sčítání lidu, které proběhlo v roce 2011, kde bylo vyzdvihnuto zjištění, že víra nebo příslušnost k nějakému náboženství má vliv na počet dětí v rodině. Výzkum poukazuje na možnou rodinnou tradici. Na určitý vliv původní rodiny alespoň jednoho z manželů. Tedy pochází-li jeden z nich z vícečetné rodiny, je velká pravděpodobnost, že si založí také početnou rodinu. V této souvislosti nesmíme opomenout skutečnost, že se rodiny snaží žít v harmonii se svou vírou, kde se klade důraz na častokrát zmiňované vztahy a duchovní rozvoj.

Mezi hlavní faktory, které ovlivňují chudobu a sociální vyloučení vícečetných rodin, má podle mnoha odborníků příčinu právě v počtu dětí. Neboť každé dítě vykazuje pro rodinu určitou míru finanční zátěže. Z výzkumu se ale ukázalo, že při zakládání rodiny manželům nejde ani tak o materiální zabezpečení rodiny, která má pro ně také důležitou roli, jako spíše o psychické uspokojení své touhy po velké rodině, ve které spatřují nejen společenský smysl.

Závěr

Na toto téma bylo publikováno mnoho knih, článků a prováděna spousta analýz. Tolik různých definic a charakteristik, a přesto se to vše prolíná. Mnoho odborníků nejen z našeho oboru se zaměřuje právě na rodiny a velice mě bavilo sledovat, jak každý z nich si tato témata zpracovává a publikuje jinak.

V teoretické části jsem vydefinovala a představila stěžejní témata této práce, kterými jsou rodina, chudoba a sociální vyloučení. Zaměřila jsem se především na definici, typy, příčiny a důsledky, dále pak i možnou prevenci vzniku společensky nežádoucích jevů. Volila jsem takovou interpretaci, aby byla co nejvíce přiblížena cílu této práce a došlo tak k jejímu pochopení.

Praktická část byla zaměřena přímo, na úplné rodiny s třemi a více dětmi, které jsou nežádoucími jevy, jako je chudoba a z ní plynoucí sociální vyloučení, ohroženy více, než rodiny s jedním nebo dvěma dětmi. Je to především tím, že mají větší výdaje z důvodu většího počtu členů v rodině. Zvolila jsem metodu kvalitativního výzkumu, rozhovory. Pro lepší zpracování dat jsem si zkoumané rodiny specifikovala na rodiny věřící, speciálně na rodiny hlásící se k Římskokatolické církvi.

Cílem práce bylo ověřit teorii, která poukazuje na vícedětné rodiny jako na jednu ze skupin ohroženou vznikem chudoby a sociálního vyloučení. Pro uplatnění cíle a ověření teorie jsem použila metodu rozhovoru s reálným vzorkem rodin. Zajímali mě především společné rysy těchto rodin a jakou roli hraje víra v jejich fungování. Také mě zajímalo, platí-li to známé přesvědčení, že čím více dětí, tím nižší standart života rodiny, který by mohl vést k jejich marginalizaci. Neboť se mi nikdy nezdálo, že by vícečetné rodiny byli nějakým způsobem vyčleňováni z běžného života. Z výzkumu vyplývá, že zkoumané rodiny žijí v souladu se svou vírou a jde jim především o funkční vztahy a životní naplnění. Materiální zabezpečení zde ovšem hraje také podstatnou roli, neboť finanční nedostatečnost může ovlivnit fungování rodiny. Mezi respondenty byla patrná skromnost a spokojenost s tím, co v daném okamžiku měli. Větší počet dětí tedy nevede k chudobě, ale jde především o nastavení rodiny a odhadnutí svých možností. Na zabezpečení rodiny má značný vliv i širší rodina, tedy příbuzenstvo, které pro vícedětné rodiny může znamenat sociální i ekonomickou oporu. Jsou-li funkce rodiny, ať už nukleární i té širší nějak poškozeny, je zde daleko větší riziko vzniku probíraných faktorů vedoucích k chudobě a z ní plynoucímu sociálnímu vyčlenění. Mezi tyto faktory patří především nedostatečné sociální zabezpečení. Z důvodu

malého množství respondentů nemohu závěr výzkumu generalizovat na všechny věřící rodiny, ale můžu předpokládat, že jde li o rodiny hlásící se k římskokatolickému vyznání, mohou vykazovat podobné znaky chování a přesvědčení.

V průběhu zpracování a rozhovorů s respondenty mě překvapilo to, že si byli v mnoha ohledech podobní a mnoho odpovědí bylo téměř totožných. Mají tedy velice obdobnou životní filosofii, kterou s velkou pravděpodobností převezmou i jejich děti. Je zde zřetelně vidět, že láska k bližnímu je pro ně jedním s jejich nejdůležitějších pravidel.

Summary

About families are so many publications. Families is one of the most popular theme for research in many disciplines like sociology, psychology, etc. Also poverty and social exclusions is almost mystical for scientists. It is happening because it's about people and everything what is about people is interesting for others - it is also about them.

This Bachelor thesis is focused for large families, their possible poverty or social exclusion. There are definitions of them for example family, poverty or social exclusion and also their causes, types and possible consequences.

We do not have exact definition of family which characterises it. But we know that it is relationships between mother, father and their children. Or in a modern society we can understand it like a relationships between people who loves to each other and maybe lives together. The same as for family, for poverty is also hard to find exact definition. It depend on individuality and social conditions of country concerned. But in many cases depend on your subjective feelings about your social status and situation.

Why people, who believe in God and are situated in some church, have more children, bigger families and their relationships are stronger? Is there any connections? In this thesis you can see four case reports about families with three and more children. I did an interview with parents, it was about their families, motivation to have large family and how it is going with their economics situation. Research in this thesis was primarily about verification of theory and practice. There are common charaters of believing families. The characters are not similar like modern form of families which prefer individuality and comfort, but believing families are more like historici form of family. They are stronger and looks more happy.

Zdroje

Knižní zdroje

- BATTHYÁNY, Karina a Mariana CABRERA. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 9788070073216.
- BOKOVÁ, Ludmila. *Rodiče, děti a jejich problémy: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 9788090492004.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 8071692549.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Rodina a její poruchy ve vztahu k dítěti*. Praha: SEVT, 1986.
- DYTRYCH, Zdeněk. Děti, rodina a stres. *Děti, rodina a stres / Zdeněk Matějček, Zdeněk Dytrych; Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí vydalo Ministerstvo zdravotnictví ČR*. 1994. ISBN 808582406X.
- GALBRAITH, John Kenneth. *The affluent society*. New York: Mentor Book, 1958. ISBN 978-0395925003.
- GOJOVÁ, Alice, Vendula GOJOVÁ a Marie ŠPILÁČKOVÁ, ed. *O způsobech zvládání chudoby z perspektivy rodin - podněty pro sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2014. ISBN 9788074644924.
- KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Sociologické aktuality. ISBN 9788074190599.
- KRÍŽKOVÁ, Alena, ed. *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, c2005. ISBN 807330077x.
- MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Základy sociologie. ISBN 8085850613.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429199.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026202134.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026206972.

- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 9788073677398.
- MITCHELL, Eva. *Finanční podpora rodin s dětmi v České republice v evropském kontextu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2010. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). ISBN 9788086729541.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 9788086429878.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0592-7.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 8071785598.
- STŘELEČEK, Stanislav. *Kapitoly z teorie rodinné výchovy*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1978. ISBN 80-85298-84-8.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost: výběr z přednášek přednesených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Sociopress, 1996. Sešity pro sociální politiku (Socioklub). ISBN 8090226000.
- TOMEŠ, Igor. *Sociální správa: úvod do teorie a praxe*. Praha: Portál, 2009. ISBN 9788073674830.
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, ed. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998. ISBN 8071782696.
- *Děti, rodina a stres / Zdeněk Matějček, Zdeněk Dytrych ; Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí vydalo Ministerstvo zdravotnictví ČR*. 1994. ISBN 808582406X.

Internetové zdroje

- *Postavení rodiny ve společnosti, hlavní funkce rodiny*. Dostupné na: <http://coptel.coptkm.cz/reposit.php?action=0&id=27743&instance=2> , /cit.dne 8.3.2017/, zmíněno v pozn. pod čarou č.2
- Sborník filosofické fakulty brněnské univerzity, 1994, Mareš P., *Konsenzuální přístup k definici chudoby*. Dostupné na: https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/111590/G_Sociologica_36-1994-1_2.pdf?sequence=1 , /cit.dne 19.2.2017/, zmíněno v pozn. pod čarou č.8
- Slovník sociálního zabezpečení MPSV. Dostupné na: <http://slovník.mpsv.cz/>

- Švec J. (ed.) *Příručka pro sociální integraci*, Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, 2010. Dostupné na: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>, /cit.dne 19.2.2017/
- *Národní plán reforem ČR 2016*. Dostupné na: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/nrp2016_czech_cs.pdf, /cit.dne 19.2.2017/
- *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu - 2011* | ČSÚ. Český statistický úřad | ČSÚ. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>, /cit.dne 10.4.2017/
- Sociologický časopis XXXII, (3/1996), Mareš P., Rabušic L., *K měření subjektivní chudoby v české společnosti*. Dostupné na: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/3be1bb3c5a8029f3d271cf095cb426bdb8bb874b_297_297MARAB.pdf
- *Varianty - Sociální exkluze*. Dostupné na: <https://www.varianty.cz/slovnicek-pojmu/35-socialni-exkluze>, /cit.dne: 1.3.2017/
- Národní zpráva o rodině, 2004. Dostupné na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf, /cit.dne 3.3.2017/
- ČSÚ – Obyvatelstvo, rodiny a domácnosti. Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/1-obyvatelstvo-a-rodiny-a-domacnosti5404>, /cit.dne: 3.3.2017/
- Strategie boje proti sociálnímu vyloučení 2016-2020. Dostupné na: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/strategie-boje-proti-socialnimu-vyloucení/>, /cit.dne: 5.3.2017/
- Analýza sociálně vyloučených lokalit, 2015. Dostupné na: www.mpsv.cz/files/clanky/21190/Prezentace_Analyza_SVL_27_5_2015.pdf, /cit.dne: 5.3.2017/

Legislativa

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře

Zákon 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Seznam zkratk

ČSÚ – Český statistický úřad

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MU – Masarykova univerzita

NRP – náhradní rodinná péče

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

SPU – specifická porucha učení

SS – sociální zabezpečení

VOŠ – vyšší odborná škola

ZUŠ – Základní umělecká škola

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Ženy 15leté a starší podle počtu živě narozených dětí a víry k 26.3.201116

Tabulka 2 - Hranice příjmové chudoby v ČR21